

Apare la întâi a fiecărei luni

CONVORBIRI LITERARE

No. 7. București, 1 Noembrie 1892. Anul XXVI.

CALE GREA

SCHIȚĂ DINTR O ESCURSIUNE

89

Ploaie de vre-o zece zile într'una, așa încât Iezerul Căla-
rașilor începuse să crească, începuse să se reverse peste
livezile cosite din apropiere. Carele deabia înaintau pe drumul
glodos și roțile intrau în noroiu până în butuc. Nori negri
acopereau întreaga boltă și ici colo câte o sfoară de ploaie
pica deși părea că's tot perdele groase în partea locului.
Nimenea nu umbla pe jos fără numai câte un muncitor pri-
pășit, cine știe de unde, dar și acela găsia o sdreanță de
căruță, care să-l ia pe sus, să-l scape de a-și tiri sërmanele
picioare prin nomolul neclăios.

După ce mai stase puțin ploaia, și bălțile de lapoviță se
mai răriseră, tot mai zăriai pe câte cineva mergend pe mar-
gina drumului, prin căprița, care după atâtea ploi, începuse
să învieze. Incolo... numai căruțe. Unii duceau grăul la schelă,
alții se întorceau chiuind, după ce venduseră la obor o chilă,
două de bucate, și pe drum, nu vedeai, afară de căruțe, decât
stropii de lapoviță, ce săriau din picioarele cailor.

O femeie cu o zeche neagră în spate, cu o glugă peste
ștergar și cu opinci, trecea tăcută p'alătura drumului, și se
uita, par'că buimăcită la trecători, unde nu vedea pe nimenea
mergend pe jos. Lângă ea mergea un unchiaș, cu un beț în
mână, și dedia adeseori din cap, de câte ori vedea că trece
pe lângă ei câte o căruță goală, și se mira că nimenea nu-i
chiamă să se urce, ba ce-i mai mult, că nimenea nu-i întreba
unde merg, de unde vin și ce caută pe vremea asta prin

8125 SL

88

06

părțile locului. După îmbrăcăminte se vedea că atât moșneagul cât și femeea erau de la munte.

Merseră o bună bucată de vreme, fără să vorbească unul cu altul. Trecură de bordeele țiganilor, când se uitare odată unul la altul, ca și cum ar fi vrut să zică, că ce vor face ei pe drumul ăsta noroios. Ei însă mergeau înainte... se vedea că au ceva grabnic, căci altmintrelea n'o lua la picior așa în ruptul capului.

După un cias bun, se aflau pe o movilă de unde li se deschidea o vedere mai largă. La dreapta aveau drumul, ce duce către Oltenița și câmpul deschis spre bărăganul Ialomiței, ear în stînga aveau Iezerul Călărașilor întins ca o mare fără sfîrșit.

Femeea, cum se văzu pe movilă, aruncă ochii spre iezer, și fără voia ei își astupă ochii cu mâinile, ca și cum s'ar fi îngrozit. Puterile îi slăbiră și picioarele i se păreau mai grele ca până acum. Moșneagul își făcu cruce, aruncă ochii spre înainte, se uită odată și îndărăt spre Călărași, își mai făcu o cruce și, fără să zică o vorbă, o luă la picior înainte.

Era spre seară. Pe marginea iezerului sumedenie de rațe, de găște sîlbatece, de bătleni și de berze, turburau liniștea prin strigătele lor înțiglate, prin sborul lor de la un loc la altul, prin neastîmpărul, de care erau cuprinse. Aburii stau ca fumul pe deasupra iezerului, ear norii alergau sîlbatec prin vîzduh. Fulgerele fieroase și tunetele inspăimîntătoare nu se mai curmau. Incepuse să picure, ploaia veni, și stropii cădeau atât de strașnic în iezer, încât se întunecă deodată... Nu mai era chip d'a lua drumul înainte.

Unchiașul, fără să zică ceva, apucă spre cărciuma din apropiere. Femeea însă par'că ar fi mers înainte, n'ar fi vrut să se oprească.

«Să mergem Neagule, n'am răbdare... să ajungem mai curînd».

«Nu se poate», grai moșneagul apăsător. «Trebuie să conăcim aici peste noapte, căci altcum nu ne mai întorcem la munte îndărăt».

«Nu-i nimic», zise femeea.

Moșneagul își ridică puțin gluga de pe frunte și apucă drumul spre cărciumă.

Femeea leica Ana, remase puțin pe gânduri, aruncă ochii înainte, și văzând că unchiașul a intrat sub strașina cărciumei, plecă și ea într'acolo.

«Să mergem, Neagule», zise femeea.

«Nu», răspuse scurt moșneagul. «Nu vezi intunecimea de colo... Doamne ferește...»

Alătura erau vreo cinci care încărcate cu grâu, acoperite cu poloage: caii deshămați stau sguliți lângă zăblăiașul, în care puseseră țărani grâu din transpoartele boerești. Câțiva din oamenii dela căruțe ședeau sub streășina de stuf pe o laviță și scobeau la pepenii ce-i aveau dinainte.

«Bun găsit», zise moșneagul și porni să intre în cărciumă, ear lelea Ana înainte de a intra, aruncă ochii la cei de față, ca și cum ar căuta pe cineva și mișcă capul în semn de bună seara.

Unchiașul intră, după el intră și lelea Ana și se așezară amândoi într'un colțisor.

«Să ne dai o țuiculiță», zise moș Neagu, își scoase apoi gluga din cap, o scutură odată bine, trânti picioarele, ca să-și scuture și opincile, se mai mișcă în dreapta și în stînga și așteptă țuica ștergându-și mustățile. Femeea, leica Ana, sta ghemuită într'un colț al cărciumei și nu zicea nimic. Un foc de ciocani de porumbi și de tizic, ce ardea într'un cotlon sub strașină, arunca o licărire de lumină în lăuntru, cu toate acestea cărciumarul, văzând că i-a sosit oaspeți, aprinse răpede o lampă cu gaz, aduse apoi țuiculițele și rămase uitându-se cu milă la sërmanii drumeți.

«De departe veniți?» grăi cărciumarul în cele din urmă.

«Tocmai dela munte, din partea Comarnicului, din Prâhova», răspuse moș Neagu, luând sticlulele de țuică.

«Dar ce v'a adus prin partea noastră?»

«Necazuri... necazuri», zise moșneagul ceva mai apăsător.

Cu atâta a fost mulțumit cărciumarul, trecu la țigheea și nu se mai amestecă în vorbă cu nimenea.

Intr'aceea căruțașii deafară intrară în cărciumă.

«A dracilor vreme», grăi unul din ei. «Plouă, știi, boarește, de par'că are să vie potop», adăuse altul.

«Să fii la drum, să fii în mijlocul Bărăganului, acolo rămăi ca o vită», urmă un al treilea cu vorba.

Țăranii se puseră la o mescioară, prinseră la vorbă, și începură să plimbe din mână în mână o sticlă de țuică de o jumătate de oca.

«Plouă, nu se incurcă», începă unul vorba.

«Cum sfinții să nu plouă, căci în satul d'alătura s'a inecat un cioban, Ion Părvu, băiatul ăla sdravăn de nu avea pereche în toată plasa Borcea».

«Că bine zici că d'aia plouă», adăuse altul, ear moș Neagu rămase cu ochii căscați uitându-se la cei dela masă. Lelea Ana însă își puse mana la ochi și lacrimile o podidire.

«Așa este măi», grăi un al treilea, «căci știu eu bine că așa este: de câte ori se ineacă cineva, plouă uitat, de par'că nu mai e chip să contenească».

«Da ce-i, femeie?» se adresă unul mai în vîrstă cătră lelea Ana. «Te ved că ți s'au umplut ochii de lacrimi».

Lelea Ana începă să plângă, ear moș Neagu apucând vorba grăi:

«Ion Părvu e băiatul ei, ea i-a fost mamă și acum după ce am auzit de năpasta ce a căzut pe bietul Ion, am venit și noi p'aci, adică eu ca bun prieten cu tată-său și femeea asta ca mamă, ca să i facem soroacele ca la un creștin adeverat».

Lelea Ana ofta odată din greu, și toți căruțașii își îndreptare privirea cătră biata femeie.

Un căne urla în dosul cărciumei și o tăcere se făcuse între toți. Fiecare era par'că cuprins de un cutremur de frică.

«Du-te, măi Stoico și alungă potaia de căne din dosul cărciumei, căci par'că-mi țiue capul și mi-e urit să-l aud».

Stoica eși afară, alunga cănele și se întoarse.

«E javra lui nea Vasile Mircan.... ăla tot coboște, de par'că îți bagă fiori».

După câteva clipe, vorba începă din nou.

«Era bun băiat, era vesel și harnic, era un băiat chipeș, cum rar mai vezi printre mocanii pripășiți prin părțile noastre... Dar ce să faci?... Așa i-a fost soarta, așa i-a fost scris».

«Drept ai tu Stoico, că ce ne este scris tot o pățim, nu știm ce se intimplă până eșim din sat, apoi ori mergi și te-ajunge ori stai și te-apucă».

«Așa e», grăi apăsător moș Neagu. «Eată și băiatul ăsta, era singura bucurie și mângăere a Anei; a mai avut ea un flăcău, i-a murit în bătaie la Plevna, dar ori cum a fost, o moarte așa cu bănuială ca Ion n'a avut. Incalte în bătaie și-ai făcut rândul, și dacă mori fără luminare, nu-i pecat... dar Dumnezeu să ferească pe oricine de moarte năprasnică».

Cei de la masă se uitau cu toții la moșneag și ziseră:
«Doamne păzește...»

Mai vorbiră ce mai vorbiră între ei și cu una cu alta se făcu miezul nopții. Ploaia incetase, cerul se făcu senin și căruțașii noștri își luară sănătate bună și cu noaptea în cap își luară drumul spre Călărași.

Era Sămbătă spre Duminică. Nu se revărsase încă de zori, când moș Neagu se trezi, vru să deștepte și pe lelea Ana, dar s'ermana femeie nici nu ațipise.

«Tu n'ai beut țuică, Ano!» zise unchiașul.

«Țuică imi trebuie mie acum?... Dă-o la pustiu țuică și haid' să mergem», grăi lelea Ana cu vocea stinsă.

A doua zi de dimineață era cerul limpede și numai pe orizont se mai vedeau ici-colea niște nori negri.

Moșneagul și cu lelea Ana o luară la picior. *

Pe unde călcau lăsau niște urme mari, căci pământul Ialomiței se muiase și glodul negru era neclăios. Aceasta însă nu-i jigneau de loc pe bieții bătrâni și mergeau voinicește, ca cum ar merge pe o cărare bătută dela munte. «Mai poți... te mai țin picioarele?» se auzea din când în când gura bătrânului, dar fără să aștepte vreun răspuns pășea țeapen înainte.

Iezerul se strimpta din ce în ce până remase o gărlă mititică, care se intindea posomorită dealungul drumului. Când și când leica Ana arunca ochii sei osteniți cătră gărlă

și rămănea câte o clipă în loc, uitându-se mâniașă ca la un dușman.

După o bucată de vreme ajunseră aproape de niște Lipoveni, cari își grămădiseră mormanele de pepeni la capetele pogoanelor, și deacolo se vedea bine satul R. . . unde avea să rămână mai mult timp. Moșneagul se opri puțin, se uită la leica Ana și apoi grăi :

«Colo e satul».

Se vedeau salcămii dimprejurul caselor și lelea Ana se simția cuprinsă de un fior. Ar fi mers tot cu ochii în pământ, și par'că, cu cât făcea un pas mai înainte, cu atât îi venea mai greu, i se părea că trupul o atirna și un foc o ardea la inimă.

«Il ved», zise leica Ana și lacrimile îi umplură ochii.

Așa pe la două ore se aflau în mijlocul satului. Toate i se păreau pustii lelei Anei. Satul sărăcăcios, portul țăranilor urit, casele neregulate și par'că aproape să se dărâme, gardurile părăginite, cu un cuvânt orice vedea îi insufla desgust și amărăciune. Moș Neagu din contră copilărise prin părțile acestea și o groază de amintiri din tinerețe îi veniră în minte. El mergea cu pasul măsurat, se uita în dreapta și în stînga, da binețe celor ce-i eșiau în cale, cum e obiceiul la munte, și într-o tărziu după ce se desmetici de atâtea aduceri aminte se opri în loc, se întoarse către leica Ana, care venia în urma lui, și grăi :

«Acolo trebuie să fie casa boerului Iorgu, acolo, unde sunt salcămii mai deși și unde e lumea aceea în curte, acolo trebuie să fie curtea boerească».

Lelea Ana se șterse la ochi, văzu și ea lumea adunată lângă niște salcămi, și par'că ceva o ținea în loc. «Du-te numai dumneata Neagule», zise ea după câteva clipe, «eu te aștept mai la o parte».

«Haide femeie», adause moș Neagu, «haid' să mergem împreună».

Erau înaintea curții boerești. Un logofet mai în vîrstă da socoteala muncitorilor dela mașină, unor Olteni sprinteni cari stau în picioare lângă o mescioară de brad.

Moș Neagu și cu lelea Ana se apropiară de zăbrelele grădiniței, își luară glugile din cap și se uitau să vadă ce-i și cum treaba boerească.

Socoteala mergea înainte. Intr'un târziu eși și boerul Iorgu cu o biciușcă în mână, se plimba pe prispa caselor sale boerești, și arunca din când în când privirea la muncitorii mai îndreptnici, cari făceau nazuri la conacele, ce le puneau logofătul în socoteală. «Ba nu logofete», se auzia printre muncitori, «eu am mai multe conace decât ai scris dumneata la condică». «Și eu tot așa», grăia altul, ear boerul Iorgu se plimba pe prispă și se uita aspru la cei din față.

Moș Neagu plecă înainte, intră în curte și se așază aproape de mescoara logofătului. Lelea Ana îi urmă moșneagului și amândoi se aflau acum în curtea boerească, cu toată supunerea, ce se cuvine la asemenea prilejuri. Unchiașul își scoase căciula din cap și sta în nemișcare, așteptând să fie întrebat, că ce-i și cum, după obiceiul boeresc. Tot astfel și leica Ana, își așază broboada din cap și sta ca o stincă de peatră și nu zicea nimica.

Coconul Iorgu îi văzuse pe acești străini, dar deocamdată nu-și turbură el liniștea, și mai puțin socotelile, ce și le făcea în cap. El calcula sutele de chile de grâu trâmise la schelă, sutele de chile ce le avea la magazie, în arman și în stoguri. În cele din urmă îi învrednici și pe sărmanii străini cu câteva vorbe.

«Dar voi ce căutați, ați venit la muncă la spartul tirgului. Așa-i romanul... îl isbește pofta de lucru tocmai după ce se gătește treaba la moșie. Hai... cum?»

«Ba nu, boerule», începu moș Neagu, «noi n'am venit la lucru. Noi suntem de la munte și muerea asta este mama lui Ion Părvu, a ciobanului care s'a inecat în coprinsul domniei-voastre».

Toți muncitorii își îndreptare privirile la leica Ana, care plângea, căci toți auziseră de năprasnica întâmplare cu Părvu ciobanul. Chiar logofătul rămase pe loc cu condeii în mână și amintirea acestei întâmplări nenorocoase îl cutremură. «Cum semăna cu mamă-sa», grăia unii din muncitori, ear alții dând

din cap, ziceau: «vai de păcatele bietului Ion, să-și trapede mama la o așa de tristă intimplare».

Logofetul aruncă condeiul pe masă, căci nici unul din muncitori numai luau seama la ce-i spunea, ci toți remasere uitându-se cu jale la biata femeie, care sta inlemnită, propoșită de un salcăm uscat.

Coconul Iorgu incepu să se plimbe mai răpede pe prispă, și deodată, oprindu-se in loc, grăi:

« Ei, și ce vreți? »

« Eu, adecă nu boerule », incepu moș Neagu, « dar femeia asta, mama lui Ion, a venit să-i facă soroacele, ca la un creștin, cum cere legea la noi ».

« Ce am eu cu soroacele voastre? » se răsti boerul furios.

« Adecă să vezi boerule, la noi la creștini e obiceiul să facem pomeni și slujbe pentru sufletul mortului, căci așa am pomenit din bătrâni ».

Muncitorii se uitau unii la alți își făceau semne de compătimire clătinând din cap, și nu se puteau mira din destul de lipsa de inimă a boerului, care remase amenințător față de acești sărmani oameni, veniți de departe intr'o treabă atât de tristă.

« Ei, și ce vreți de la mine? » intrebă intr'un târziu coconul Iorgu.

« Ei, apoi ce să vrem boerule, eu, adecă nu... mucrea asta, mama băiatului ar vrea să iea ce i-a rămas lui Ion la domniavoastră, căci a slujit cu credință vreo 11 ani de zile, și știu că are să ia și el partea lui, și de aceea am venit noi până aici, de aceea ne-am trăpădat aceste oase amorțite de bătrânețe ».

« Da cine te-a chemat pe tine, nătărăule », grăi apăsător boerul. « Ești tu avocatul altuia... să-mi eși din curte obrasnicule, și să nu indrăsnești a-mi intra a doua oară, că să știu de bine că pun argații să te dea in tărăbăceală ».

Moș Neagu auzind vorbele aspre ale boerului, își netezi pletele albe de pe frunte, și își aruncă privirea la leica Ana, care era inecată in plâns. Neagu se depărtă un pas dela zăbrele, ear intre muncitorii din fața șașelor boerești, se auzi

un murmur de nemulțămire. Se știa în sat că Ion ciobanul avea să ia oi, avea să ia multe vitișoare dela boerul, și de aceea le căzură ca un trăsnet vorbele coconului Iorgu.

«Boerule, măria ta», începu lelea Ana, «eu sunt mama lui Ion și am venit aci la dumneata, ca un stăpân ce ești, să iau, ce a rămas după munca dreaptă a fiu-meu, care te-a slujit cu toată credința. Am venit că mi-a spus primarul din satul dumneavoastră, căci altmintrelea știu de bine că nu veneam... și am gândit că are și el nenorocitul de băiat, să ia ceva, după 11 ani de ciobănie, de la o gazdă de cinste cum ești măria ta... Nici nu veneam boerule, dacă nu ne isbea nenorocirea asta... Păcatele ne-a adus p'aci...» sfinși bētrāna cu ochii lăcrămați.

«Eu nu știu, ce are să ia», vorbi aspru coconul Iorgu.

«S'a făcut cheltueli cu înmormântarea, și apoi a luat bani și înainte. Acum n'am vreme de socoteli d'astea... m'ați înțeles?... La răvășitul oilor, la sfântul Dumitru să veniți. N'am timp de socoteli cu toți păcătoșii».

Moș Neagu se uită cu mirare la coconul Iorgu și netezindu și părul seu alb, luă vorba și grăi :

«Să fie cu iertare boerule, taman asta dorește și lelea Ana, mama lui Ion... dorește să se socotească, să ia, ce mai are de luat și să-și vază de necazuri».

«Ce are să ia?... Voi credeți că lucrurile merg numai așa... N'am timp de socoteli cu toți golani... m'ați înțeles?»

«Boerule aibi milă de sufletele noastre... Eată biata femeie a venit cu mâna goală, s'a imprumutat la primarul de la noi cu trei poli, ca să venim până aci... n'avem nici cu ce să ne mai întoarcem. Fă-ți o pomană și dă-i sērmanci femeii, dreptul ce i se cuvine».

«Cărați-vē din curtea mea... nu v'am spus că la sfântul Dumitru se răvășesc oile, veniți atuncea, și oiul vede ce are să mai ia, dacă are sau ba. Eu nu știu!»

«Bine boerule», continuă moș Neagu, «să mai venim cu cheltuială nouă, și pe noi numai Dumnezeu ne știe cum am venit. Nu te uita să scurtezi socoteala slugilor, căci este păcat.»

«Auzi golanii... cine să scurteze socoteala?» se resti furios coconul Iorgu. «Măi argați, cari sunteți aci aruncați pe golanii ăștia din curte... să nu-i mai văd, că-mi face rău. N'auziți... măi Niculae, Istrat, Dobre, dați-i afară pe nemernicii ăștia, cari au venit să-mi strice masa de azi».

Argații venire, luare de spate pe unchiașul Neagu și pe lelea Ana și inghioldindu-i, îi aruncare afară pe poartă.

«Așa ticăloșii», strigă boerul iritat. «Potcoave de la cai morți le trebuie golaniilor.»

Moș Neagu și lelea Ana rămaseră incremeniți la poarta boerului și nu știau încotro să apuce. Dupe câteva clipe însă lelea Ana amărită se întoarse către coconul Iorgu și grăi:

«Gândește te boerule, că și dumneata ai copii!»

«Cărați-ve», se auzi un răcnet de pe prispa caselor boerești și sërmanii oameni apucare drumul în sat.

La mijlocul drumului se întâlneau cu Miron, un băiețandru așa ca de 14 ani.

«Am auzit că sunteți p'aici», începu Miron, «am venit și eu din Baltă, și-mi era tare aminte să ve întâlnesc; eu sunt Miron băiatul de pe lângă nea Părvu. i-am fost mănător la cărdul lui, și cum am prins de veste că ați venit, am făcut ce am făcut și m'am rupt de la treabă, numai ca să dau ochii cu dumneavoastră».

Lelea Ana îl cunoștea din auzite, căci anul trecut când se aflau oile în munte, se abătuse Ion p'acasă, și-i istorisise de un băiat așa și așa, de un băiat de toată isprava, de Miron. Ea se uită cu drag la Miron, și apoi grăi:

«Vezi ce-a fost să pășesc la bătrânețe, să viu la baltă să fac soroacele lui Ion, să-i dau pentru suflet și pentru păcatele lui.»

Moș Neagu nu se putea mira deajuns de bunătatea de inimă a acestui băiat, de dragul cu care venise ca să-i întâlnească, să le vorbească și să le spună o vorbă bună, o vorbă de mângăere.

«Veniți cu mine», zise Miron, «să mergem către Baltă.»

Cu toții pornire. Moș Neagu se uita la Miron, ca la un bun prieten, ca la un om de inimă și se gândea că poate

acest băiat le va da și o povață bună, ce ar fi de făcut, pentru a isprăvi cu socoteala mortului, pentru a descurca mai degrabă cu coconul Iorgu. Lelea Ana din contra se uita la acest flăcăiandru ca chiar la fiu-scu la Ion, și par'că unde știa că acum are să afle multe de toate, mergea lângă dinsul dar nu întreba nimic.

Trecure împreună drumul, și îndată după a doua casă ajunseră în coastele satului lângă gărlă, unde se vedea o îngrăditură mare cu bărne, cu pari și cu gard înalt de nuele, o leasă făcută pentru prinsul peștilor. Alătura se vedea bordeiul păzitorului, lângă el o grămadă de unelte pentru prins pești, erau vărși, plese, cărlioanețe, târgi pentru căratul peștelui, ciasmale atirnite de parii bordeiului, albi, o mehelie pentru tăiat și tocitoare pentru sărat.

Căinii de la pescărie lătrau, ear ei merseră înainte până lângă leasă. Se opriră în marginea gârlei și-și aruncară unul altuia o privire plină de groază.

Vezi leică Ano, colo e cutița lesei, pe unde are să treacă peștele când va scădea apa, ear în marginea de dincolo, unde tocmai acum s'a ridicat un crăpcean, de a făcut cercuri în fața apei, acolo leică Ano,, acolo s'a întâmplat nenorocirea».

«Doamne apără pe fie-care de ciasul reu» grăi moș Neagu».

«Uite lele Ano, cum se înverțește apa în acel ochiu... acolo s'a inecat bietu nea Părvu. Venisem cu el din Baltă. Era Sămbătă sara. Avea un chef nespus și un dor de ducă. Taman imi povestise pe drum din Baltă și până aici, de viața de la munte, de Florica nepoata lui moș Neagu, și mai apoi pe mine m'a trimis la cărciumă. Me duc să me scald, ca să mă primenesc cu cămașa, ce mi-a trimes-o maica grăi bietu nea Părvu și într'acea plecă spre gărlă. Era teater n'avea nimic, n'avea nici o supărare era în toate mințile, și inchipuiți-vă când me duc după el, căci imi părea că prea se scaldă mult, îl văzui colo... colo leică Ano, unde stau ciorile ălea, îl văzui la mal umflat cât o vită,» sfârși Miron cu ochii uzi de lacrimi. «Eu m'am înfiorat, nu-mi credeam ochilor m'am pus în lotca asta,» grăi Miron punend mâna pe lotca

ce era priponită în marginea gărlei, și m'am dus la el, l'am strigat pe nume, dar în zadar, nea Părvu scormanu era mort. Un tremur mă cuprinse și nu știam ce să fac. Într'acea m'a văzut pândarul de la pescărie, a venit și el, au venit apoi și alții, dar toate erau în zadar. Nea Părvu era inecat... Fire-ar fi fost afurisită clipa, când ne-am mișcat din Baltă.»

Leica Ana, se trase câți-va pași înapoi de la marginea gărlei și ținând mâna la gură se uita dusă la verșejul de lângă cutiță, ear fața ei se făcu deodată ca pământul.

«Așa lele Ano,» urmă Miron oftând, «și după ce a murit l'am îngropat colo...» continuă băiatul arătând cu capul către biserica, ce se vedea de marginea drumului.

Lelea Ana făcu un semn cu mâna, gândind în sine Doamne ferește, se întoarse cu fața de către gărlă și rămase înlemnită uitându-se la Miron.

«Uite lele Ano, cărpa asta, care o purta pururea lângă șerpar, am luat-o. El ținea mult la ea, spunea că o are de la Florica.»

Leica Ana luă cărpa, își șterse ochii cu ea și oftă, ear moș Neagu, cât era de bătrân și trudit se plecă, atinse cărpa cu degetele lui sbărcite și lacrimile i se iviră în ochi. Dădu din cap ca și cum ar zice, toate sunt degiaba dacă nu vrea bunul Dumnezeu-

Așa pe la cinci, seara lelea Maria sta aproape lungită pe lutul proaspăt al unui mormânt, în curtea bisericii. Un popă bătrân cetea o molitvă de deslegare și din cădelnița lui eșa fumul de tămăe, se înălța în sus răspândind un miros în împrejurime. Popa termină slujba, zise vecinica lui pomenire și lelea Ana, trezindu-se, se ridică încetinel de pe morment, prop-tindu-se în mâni și se tănguia zicând încet:

«Floarea maicăi, bujorul maicăi, bulgărul meu de aur... ce năpaste a căzut pe tine.»

«Dumnezeu să-l ierte», zise popa întinzând mâna, ear biata femeie se scotoi prin buzunar, scoase câțiva gologani și-i puse popei în mână.

«Dumnezeu să primească», adause popa strângend gologanii în mână, ear moș Neagu și Miron ziseră «amin».

«Grea năpastă, mare foc pe sufletul lui Ion», continuă popa. «Slujbe trebuie, slujbe, căci în mare foc se găsește pe lumea cealaltă.»

«Facem ce putem», mormăi prin plâns leica Ana, «facem părinte, cum vom putea, ca niște oameni săraci ce suntem.»

«Dela bogat ca și dela sărac, căci tot un pământ suntem.» grăi popa scurt și mai zicend odată «Dumnezeu să primească,» se depărta.

* * *

A doua zi de dimineață moș Neagu și lelea Ana întinere pe niște Ploeșteni, cari încărcaseră stuf și mergeau a casă. Se suiră și ei sormanii într'un car de acestea. Miron sărută mâna și o atinse și cu fruntea, atât lelei Anei, cât și lui moș Neagu.

Carele cu stuf pornire. Leica Ana se afla în virful unui car alături cu unchiașul. Nici nu mai dară pe la coconul Iorgu, căci se amărisere de muștrările auzite. «Am cheltuit trei poli întregi până aici, să mai cheltuesc încă atâți la Sfantul Dumitru?» gândea femeia în sine. «Să-i fie pomană pentru sufletul lui Ion», grăi lelea Ana, uitându-se crunt către curtea boerului.

La o respinte de drum, până a nu eși din sat se întinire cu o trăsură cu patru cai. Era coconul Iorgu, care mergea la Călărași. Alergau caii de stropeau cu noroiu în toate părțile. Coconul Iorgu zări pe lelea Ana în virful unui car, dar nu vorbi nimic cu ea, n'o întrebă nimic. Când trecu p'aproape se auzi din trăsură vocea aspră a boerului: «mână vizitiu» și caii ca ventul o luare la drum.

Lelea Ana își întoarse fața dela trăsură, tăcea în sine, își puse gluga mai pe ochi căci o ploaie strașnică începuse.

«Să-i fie de sufletul lui Ion, să-i fie pomană și să se știe că ciobanul Ion Părvu a făcut pomană cu un boer, pe care l'a slujit 11 ani cu credință, zise biata femeie cu vocea aproape stinsă.

Dela o vreme lelea Ana își întoarse privirea spre sat, i se părea că vede gărla, i se părea că mercur se ridică

crăpcianii pe deasupra apei și fac cercuri, cari nu se mai sfișesc. Clătină din cap și fără voia ei își șterse ochii secați de lacrimi. Pica de oboseală și in cele din urmă adormi.

Norii negri se rostogoleau unii peste alții in întreaga Baltă, de și se părea că-i fumul de la un părjol mare, intunericul se întinse peste tot locul, sfori de ploaie cădeau cu picuri grei, fulgerele și tunetele se jucau prin vėsduh, de credeai că are să fie sfișitul lumii ..

ION C. PANTZU.

FILOSOFIA VECHĂ ȘI FILOSOFIA NOUĂ

ISTORIA ȘI EVOLUȚIA FILOSOFIEI

Metodul istoric al filosofiei

Fiilosofia veche, ca și religiunea, a fost întotdeauna un element sociologic și psihologic, — un factor al evoluției etnice și morale ce a avut o înrîurire vădită asupra mersului de dezvoltare a societăților. Pretutindenea în istoria omenirii întâlnim filosofia ca un element ce intră în combinație cu alte tendințe ale vieții morale, în vederea fericirii individului și a societății. Filosofia veche este neapărat un patrimoniu științific foarte prețios, ce se păstrează ca o moștenire de popoarele noi Europene și se transmite din generațiune în generațiune, modificată de materialul nou adunat de științele de observare și experiență.

Studiul trecutului filosofiei ne adevărește neapărat faimoasa *lege a moștenirii*, care ne explică, că în lumea intelectuală și morală, ca și în lumea fizică, nimic nu se pierde. Ideile vechi, păstrându-se în mintea noastră sub formă latentă, apar neconștient reînnoite de ideile noi după împrejurările luptei create de trebuințele organismelor sociale. Un asemenea studiu ne face să înțelegem că nu este numai *instinctul*, care trebuie să fie considerat ca factorul evoluției morale și sociale dar și *ideile*, cari neconștient se combină, se asociază cu tendințele individuale și sociale, modificând astfel caracterul etnic al societăților. Ideile au intensitatea lor, *puterea* lor de a rezista, de a lupta cu toate pornirile ocazionate de împrejurările politice și sociale. Ele persistă, pe cât

timp sunt puternice, dispar, se întunecă, sau rămân sub formă latentă, în mintea noastră, de îndată ce sunt combătute, de îndată ce nu mai sunt favorisate de împrejurările luptei, de evoluțiile psihice și sociale. Există neapărat o lege empirică a dezvoltării ideilor și a filosofiei, o lege, care constituie *obiectul esențial al istoriei filosofiei*. Această lege explică aparițiunea diverselor sisteme filosofice și predominarea lor succesivă în diferitele momente ale vieții sociale, corespunzătoare cu gradul de cultură al societăților și cu împrejurările politice și sociale.

Această *lege a evoluției filosofiei*, care ne explică *diferitele forme, diferitele sisteme* ale științei omenești, trebuie să ne intereseze foarte mult! Ea este care ne spune, pentru ce, în oarecare timpuri și la oarecare popoare, curentul *materialismului* a fost mai puternic decât curentul *idealismului* și pentru ce aceste două curente, corespunzătoare cu mersul ascendent și descendent al minții noastre, în lupta lor sau complectat și dezvoltat împreună prin crearea diferitelor *doctrine* filosofice din ce în ce mai dezvoltate, cari reprezintă *silințele învățaților, a filosofilor* pentru a-și explica *necunoscutul*.

Dar acest interes pentru studiul filosofiei vechi, atrință de *metodul* de care ne servim în studiul trecutului filosofiei. Dacă urmăm tot calea străbătută până acum, de cea mai mare parte din autori, istoria filosofiei nu ne va deștepta decât un interes de curiozitate, care va incurca mai mult mintea omenească decât o va lumina. Gândesc, că nu trebuie să mai expunem și să mai criticăm sistemul filosofiei vechi, cu scop de a recomanda științei actuale vreunul din ele. Nu trebuie să se mai confunde *trecutul* cu *presentul filosofiei*, să mai apreciem sistemele vechi după ideile noastre de astăzi, dar după cultura și după împrejurările politice și sociale din trecut.

Filosofia trecutului poate să ne prepare pentru a înțelege filosofia actuală, dar nu poate să ne-o dea; trecutul filosofiei nu poate reprezenta cantitatea științei veacului nostru. În zadar vom căuta în trecut adevărata concepțiune științifică a lumii, adevărata filosofie! Sintesa vastă a tuturilor cunoștin-

țelor omenești nu putea să se facă atunci când mai nici o știință omenească nu era organizată. A venit vremea de a înțelege că teoria actuală a științei nu se poate afla în trecutul de unde derivă. Este adevărat că investigațiile filosofiei ca și investigațiile științifice de astăzi sunt în strinsă legătură cu cele din trecut, dar, dacă istoria biologiei nu poate să ne dea teoria biologiei de astăzi, deasemenea, istoria filosofiei nu poate să ne arate adevăratul sistem al filosofiei științifice a veacului nostru. Fiecare epocă își are concepțiunile sale asupra lumii, cari depind de materialul adunat de științele speciale. Cantitatea științei omenești din veacul nostru, fiind mai mare decât aceea a veacurilor trecute, nici un sistem vechiu nu poate unifica, sau sintetiza știința actuală.

Desigur, trebuie *părăsit* cu desăvîrșire *metodul întrebuințat până acum*, pentru studiul istoriei filosofiei. Nu trebuie să mai analizăm și să mai criticăm filosofia trecutului cu scop de a afla teoria științei actuale! Un asemenea metod de a învăța știința prin istoria ei, sau istoria prin știința noastră este defectuos atât din punctul de vedere *pedagogic* cât și din punctul de vedere *științific*.

Este defectuos din punct de vedere pedagogic, căci analizând concepțiunile filosofice, abstrațiune făcând de asocierea lor psihologică, determinată de împrejurările sociale și politice, ajungem a considera istoria filosofiei ca un cadru în care se oglindesc contradicțiunile cugetării omenești. Prin un asemenea metod, studiul istoriei filosofiei devine un mijloc sigur de a conduce spiritul la o stare de *nihilism* sau *scepticism*, ori la o hotărîre grăbită de a adopta un sistem, care n'ar reprezenta adevărata formă a științei.

Pe de altă parte, cum am putea dobândi o idee științifică de trecutul filosofiei, dacă studiem sistemele filosofice cu scop de a alege din ele teoria care ne convine mai bine după ideile noastre de astăzi? Fără a ne da seamă de legătura ce există între sisteme, de influența lor reciprocă pentru dezvoltarea lor comună, în sfîrșit, fără a căuta locul ce ocupă fiecare sistem în ordinea dezvoltării cugetării omenești, ne este

imposibil de a ne forma o idee serioasă de viața sufletească din trecut. Expunând într'adever sistemele filosofice după un plan admis mai din nainte, ear nu după ordinea naturală în care s'au dezvoltat, necunoscând până la ce punct o concepțiune a servit pentru dezvoltarea alteia, devenim țără voia noastră *părtinitori*, pentru o teorie, care, poate, n'ar reprezenta adevărata tendință imprimată de viața socială într'un timp oarecare și *asupritori* pentru alt sistem care a fost adevărata expresiune a culturii unui popor.

Dar dacă nu studiem istoria filosofiei cu scop de a învăța filosofia însăși, sau cu scop de a aprecia trecutul filosofiei după vederile științei de astăzi, în ce scop trebuie s'o studiem, în ce scop să expunem sistemele filosofice?

Fără a intra în alte amănunțimi, gândesc, că trebuie să expunem sistemele filosofice cu scop de a cunoaște dezvoltarea vieții intelectuale a popoarelor, să le expunem cu alte cuvinte, în ordinea în care s'au produs, dar nu în ordinea stabilită de noi într'un mod artificial, după cum se face în genere mai de toți istoricii. Este vorba de a afla legea după care o filosofie poate să se desvolte la un popor în ori cari împrejurări date, pentru a ști dacă o doctrină convine sau nu *într'un moment dat* poporului din care facem parte. Planul de dezvoltare a filosofiei unui popor trebuie dar să fie dat de evoluțiile societății, corespunzătoare cu evoluțiile minții noastre, ear nu de clasificările noastre arbitrare. În loc de a formula din nainte într'un mod artificial cadrul trecutului filosofiei stabilind niște divisiuni și subdivisiuni fantastice, trebuie să ne silim a reproduce dezvoltarea evolutivă a filosofiei și să căutăm în fiecare sistem ideea domnitoare din care a evaluat toate ideile.

Dacă voim, într'adevăr, a considera istoria filosofică ca o *știință* care studiază cugetarea în manifestările sale cele mai înalte, trebuie să studiem sistemul filosofiei din punct de vedere al evoluției lor. Numai astfel ne vom face idee de legea cugetării, care ne va face să înțelegem că contradicțiile sau

antinomiile ce intilnim adeseori in doctrine nu sunt serioase, dar aparente

Bazându-ne pe principiul că legea vieții și legea cugetării să reduc la legea evoluției, *metodul* pentru a studia istoria filosofiei nu poate fi altul decât acel inaugurat de *Aug. Comte*, care s'a încercat a explica dezvoltarea filosofiei și a tuturilor manifestărilor intelectuale prin ajutorul legilor sociologice. Ca și *Aug. Comte*, gândesc, că filosofia, ca produs al culturii omenesti, din punct de vedere istoric are un caracter sociologic ca toate faptele vieții sociale precum: obiceiurile populare, dispozițiile legislative relative la organizarea familiei și a societăților, la stabilirea raporturilor economice etc.

Odată hotărît acest caracter al istoriei filosofiei, n'avem nici un motiv serios pentru a nu căuta trecutul filosofiei in legea evolutivă. Voim să avem o cunoștință științifică din trecutul filosofiei? Ei bine, trebuie să ne silim a ne da seama de diferitele sale forme sau sisteme, in acelaș mod după cum ne dăm seamă de diferitele evoluții a societăților. Aceste forme, neapărat, nu sunt acele reprezentate prin numeroasele doctrine filosofice ale diferiților cugetători originali, dar prin *direcțiunile*, ce a primit filosofia, față cu lărgirea cunoștințelor noastre și față cu organizarea societăților in fiecare epocă.

Pentru a cunoaște dar aceste forme ale cugetării, trebuie să reducem toate direcțiunile la un număr restrins de sisteme, care să reprezente *tipurile* generale ale concepțiunii lumii și in acelaș timp *direcțiunile* vieții intelectuale și morale a societăților. Trebuie să gândim cu alte cuvinte, la o clasificare sistematică a doctrinelor filosofice, care să nu excludă nici una din concepțiunile filosofilor și care să corespundă cu clasificarea științelor din trecut, pentru a reprezenta astfel cantitatea științii omenesti din fiecare epocă și direcțiunile diverse ale minții de a apuca adevărul.

O asemenea clasificare a doctrinelor filosofice nu poate să se bazeze pe ipotezele noastre, dar pe studiul faptelor concrete, care a împărțit sau modificat viața culturală a omenirii. Nu trebuie să împărțim și să subîmpărțim filosofia trecutului

pentru a hotărî numai cercul cercetărilor noastre istorice. Impărțirile noastre trebuiesc raportate la niște cauze, la niște grupe de fapte asemănătoare. În istoria filosofiei ca în orice alte științe trebuie, neapărat, să ne întrebăm: cu ce anume grupă de fapte se leagă clasificarea sistemelor filosofice? Cari sunt anume fenomenele sociale, sau factorii sociologici și etnici cari au hotărît procedarea complexă a formării unei concepțiuni filosofice? Trebuie în alți termeni, să deosibim, pe cât este cu putință, *antecedentul de consecuent, cauza de efect*.

Contemporaneitatea sau coexistența, de exemplu, a mai multor doctrine filosofice într'un timp oarecare, predominarea unui anume sistem etc., nu sunt lucruri ce pot fi considerate ca *efectul întâmplării*, ori ca efectul existenței a câtorva genuri filosofice, dar ca produsul concursului multor împrejurări, multor fapte sociologice, etnice și psihologice.

De sigur, trecutul filosofiei este un fenomen cu totul complex, «care cuprinde întreaga serie a doctrinelor filosofice, toate modificările ce ele au primit în decursul timpului, toate relațiile cari le leagă cu faptele istorice și cu alte grupe de fenomene sociale». Acest trecut al filosofiei, aparținând domeniului faptelor concrete, nu poate să se replice fără observarea succesiunii faptelor și a condițiilor ce l'a produs.

Trebuie, intradevăr, observat că fie care fasă de dezvoltare a filosofiei și chiar fiecare sistem filosofic este produsul unui număr considerabil de elemente sociologice, etnice și psihice, determinate de iluziile individuale și de influențele patologice de tot felul. Nimeni nu poate să se îndoiască că obiceiurile, limba, literatura, sistemele de organizare a societăților, dezvoltarea spiritului științific, în fine, istoria considerată ca o serie de fapte și de evenimente, n'au avut înriurire asupra dezvoltării filosofiei. Ei bine, toți acești factori ai filosofiei trebuiesc observați, trebuiesc generalizați prin *inducțiune*, pentru a găsi legea empirică a dezvoltării filosofiei, care explică aparițiunea diverselor sisteme filosofice și care ne va face să înțelegem că sistemul filosofic care a nutrit într'un *moment dat* cugetarea unui popor nu este acel inchipuit de puterea geniului nostru în tăcerea odăiei noastre de lucru, sau inchipuit de ge-

niurile altor popoare, dar acela care a fost favorizat de gradul de cultură al societății și de condițiile politice și de pornirile moștenite ale trecutului.

*
* * *

A venit vremea de a ne convinge că legea evoluției filosofiei nu poate fi modificată de ipotezele noastre, de silințele noastre de a da științei poporului din care facem parte, altă formă de cât acea corespunzătoare cu ideile moștenite și dobândite prin educație. Filosofia unui popor nu poate reprezenta decât *știința sa specifică*, relativă la totalitatea fenomenelor, sau la unitatea lumii, precum și tendințele sale spre fericire, spre civilizațiune sau perfecțiune, moștenite din trecut și favorizate sau contrariate de împrejurări sociale. În zadar ne vom încerca, prin puterea geniului nostru, a populariza teoriile cele mai vechi și cele mai noue, cari au nutrit, sau nutresc spiritele în *alte țări*, dacă nu vor fi înțelese, dacă nu vor corespunde cu sentimentele noastre moștenite, ele nu vor hrăni mintea noastră decât în momentul când vor fi favorizate de educația noastră cerută de trebuințele organismului social. Cine nu știe că chiar în veacul nostru, societatea se conduce încă de o mulțime de prejudeții, de iluzii moștenite de la filosofia veche, deși ele de mult au fost contrazise, corijate de experiență și înlocuite în știință prin concepțiuni cu mult mai exacte.

Trebue odată stabilit că evoluțiile filosofice corespund cu evoluțiile sociale și științifice cari hotărăsc dezvoltarea minții omenești și că sistemele filosofice cari au apărut într'o epocă oare-care se explică prin curente de idei și de opinii moștenite din trecut și cari continuă a se modifica și dezvolta în conformitate cu cantitatea de cunoștințe științifice ce au putut să se popularizeze.

Dacă într'adevăr observăm cu atențiune mersul real al faptelor istorice, vom vedea fără multă osteneală că filosofia unei epoci este expresiunea cea mai înaltă a culturii științifice. Ce fel este știința omului astfel este și filosofia sa.

Istoria științelor ne arată că evoluția sistemelor filosofice

este precedată de evoluția societăților și a științelor speciale. Trecerea de la o teorie veche la alta nouă nu se explică prin impulsivitate spontană a spiritului omenească, dar prin influența unei stări noi a științelor pozitive, determinată de legea evoluției, care ne face să zărim într'un mod clar căderea progresivă a ideilor vechi și înlocuirea lor cu ideile științifice.

Știința întotdeauna a păstrat în sine germele unei concepțiuni noi, unei filosofii viitoare! Ea întotdeauna nu numai a procurat filosofiei un material nou pentru concepțiunea unui sistem dar încă și argumente pentru returnarea vechilor doctrine filosofice. Biruind neconținut intinericul de care era încongiurată mintea omenească, știința, a intervenit pe nesimțite în filosofie conducând-o după puterile sale când spre *idealism* și *spiritualism*, când spre *materialism* și *sensualism*. Fiecare într'adevăr din aceste sisteme raportându-se la același obiect nu este decât o manifestare a insuficienței științifice, o încercare de a complecta lipsurile științei prin ipoteze dictate de ideile moștenite din trecut sau de ideile procurate de biologie și psihologie, după cum ele au fost, sau nu, favorizate de mediul social. Aceste sisteme în fine, au cărmuit lumea în conformitate cu gradul de dezvoltare a fiecărei categorii de științe și după împrejurările culturale ale fiecărui popor.

Aceste considerațiuni sunt indestulătoare pentru a ne face să înțelegem că nu putem să ne dăm sama într'un mod științific și imparțial de trecutul filosofiei, dacă nu ne bazăm pe studiul tuturor factorilor și tuturor condițiilor de dezvoltare a filosofiei. Numai acest studiu, într'adevăr, poate servi de criteriu criticii sistemelor filosofice. O concepțiune filosofică, ori cât de neînsemnată ar fi pentru noi, are o valoare istorică dacă corespunde cu cultura unui popor și dacă într'un moment dat a luminat pașii tuturor în lupta vieții. Cine nu știe că concepțiunile lui *Buda* au hrănit mintea omenească mii de ani, pe când teoriile moderne ale lui *Fichte*, *Schelling* și *Hegel* s'au isbit de la început, de obstacolele neînvinselor științe pozitive, ajunsă aproape la maturitatea sa. Este cunoscut că ipotezele filosofice și științifice nu pot fi schimbate sau modificate

decât numai în momentul când nu mai pot satisface aspirațiile spiritului omenesc, decât numai când lumina științifică a putut arăta falsitatea lor. Fetişismul, de exemplu, deși explica fenomenele fizice și astronomice, prin ipoteza supranaturalului, s'a menținut mult timp, în lipsa științei, dar de îndată ce știința a început a lua oarecare avânt, alte ipoteze au devenit preponderante și aceste ipoteze la rândul lor au fost înlocuite cu altele, corespunzătoare cu progresele realizate în știință.

Astfel, istoria filosofiei, studiată din acest punct de vedere al dezvoltării naturale, evoluțiune a concepțiilor filosofice, este un *studiu psicho-sociologic*, care ne explică viața psihică și socială cu privire la dezvoltarea sa culturală. Sistemele filosofice, ce ea expune și critică nu sunt niște capriciuri ale imaginațiunii câtorva geniuri filosofice, dar niște fenomene, niște produse ale factorilor psihici, etnici și sociologici, în care zărim evoluția îndelungată a cugetării omenești, de a elabora noțiuni din ce în ce mai generale asupra realității și unității lucrurilor.

Istoria filosofiei ne face să înțelegem că *omenirea*, «*acest mare filosof*» lucrează neconținut cu răbdare pentru *unificarea cunoștințelor sale*, pentru adunarea materialului trebuitor, care să serve la construirea adevăratului edificiu științific, în care *totul* să se oglindească, în care fiecare lucru, fiecare ființă și idee să găsească un loc, corespunzător cu acela ce ocupă în acest vast *tot*, pe care îl numim *univers*.

C. LEONARDESCU.

R E S P U N S

la critica publicată de d-l Ionnescu Gion în „Revista Nouă”
No. 3 și 4, din 15 Iunie 1892.

A.

D-l Ionnescu-Gion e om cunoscut în țară și mai ales în cercurile noastre literare. Unul dintre scriitorii noștri, d-l Al. Vlahuță, a făcut chiar încercarea de a-i schița portretul literar.

«Sunt,» — zice d-l Vlahuță,¹⁾ — «și în literatură ca în toate ramurile de activitate omenească tipuri de șarlatani, cari cu foarte puțină osteneală și cu merite uneori mai pre jos decât mediocre, extrag din fertila naivitate a societății, în care trăesc, cea mai imbelșugată recoltă de foloase și de mulțumiri personale.

Îată-l instalat la foiletonul unui ziar sigur din Capitală, unde apare cu o regularitate siderală odată sau de două ori pe săptămână. Dar mai întâiu el a trebuit să se gândească la alegerea unui mod particular de a spune lucrurile—unui stil: pentru el aceasta e o chestie de preferință voluntară și calculată.—Citește cu o interesată atenție pe iubii săi cronicari mondeni din Paris. Pândește bine la figurile și floricelele lor de condeiu, se extasiază de spiritul lor și în fundul inimii lui își jură de a fi și el de spirit, de a scrie și el așa. Primele foiletoane merg cam greu, adesea trebuie să fure calapodul cu cismă cu tot. El simte că nu prea știe unde pleacă, unde are să ajungă neavând nici o pregătire și nici un stock de observații personale, care să-i dea o cărare încotrova; se clatină și caută echilibru, ca un om care s'a sculat hui-mac de somn. Așa zovălesc și par a-și dibui direcția toate șlepurile mari și grele, când se pornesc de la mal până își eau vânt. Tânerul cronicar, foiletonist, se așterne din zi în zi mai fervent pe lucru. Își colecționează un teanc de caete cu pasaje tăiate cu foarfeca din ziarile străine: citații strănse din toate părțile și rânduite cu grijă în ordine alfabetică, maxime, versuri, firmaturi de gândiri epitete și vorbe consacrate — toate sunt puse bine, le are ori-

¹⁾ Din *Goana vieții*, p. 124—130 «*Un triumfător*».

când la îndemână. În acest arsenal bogat și variat de elemente de stil și de critică, el e gata în orice moment să atace orice subiect, cât de greu, cât de strein: într'un ceas îți toarnă un foileton și îți vorbește cu o siguranță și cu o liniște uimitoare despre orice poștești. Nimic nu-l sperie, nimic nu-l pune pe gânduri.

Piese de teatru, jocul actorilor, tesele licențiaților și toate cărțile cu conținut literar și chiar științific uneori, ude încă de sub teacurile tipografiei — toate trec și se cern prin foiletoanele acestui neadormit agent de control. Și numele lui — căci are prudența de a iscăli tot ce publică — acest nume, care cade ca un tic în ochii cititorilor pe fiecare săptămână la o zi fixă, ajunge a sfredeli încetul cu încetul indiferența publicului nostru, și — iată-l remarcat. Pe stradă, la intrări, în saloane lumea și-l arată cu degetul.

La teatru actorii și actrițele îl caută din ochi și cum îl văd îl salută, îi zimbesc grațios, se străng în jurul lui și-l ascultă.

Autorii se silesc să îi facă cunoștința și sunt prinși de o vizibilă emoție când îi aduc cartea și îl roagă s'o citească și s'o judece. Acum are și un stil al lui, tramat în «*l'esprit gaulois*» împănăt cu fermecătoarele finețe ale francesului. Și dacă nu citește cartea despre care vorbește. — dar are talentul de a te face să uiți despre ce tratează, are frasa unsă și curgătoare a omului «rafinat», care se joacă cu condeul. Citațiile abundă. În zece rânduri ai totdeauna trei patru nemuritori de complimentat.

Urmărit de atenția publicului, își va lua rolul în serios, își va croi mers, privire, vorbă și gesturi pe talia importanței și celebrității, în care a intrat. Câte-va conferințe la Atheneu, cu subiecte rococo vor fi indispensabile. Va publica o carte, pe care va dedica-o reginei. Va ști să se introducă la palat și, cine știe, să se facă oare-și cum necesar. Va ținea la Atheneu în auzul Augustilor Suverani o conțință, în care lingușirea fină și inteligentă va stabili un fir de fericită comunicație între el și Maiestățile Lor. — Un bene merent va fi o arvună, un scaun la academie îi va da o posă mai gravă, — dar el merge mult mai departe... Ce fericit e și cum se îngrașe încântat de sine-și.

Iată un ager luptător în câmpul literaturii noastre!»

Acesta e, după cele spuse de d-l A. Vlăhuță, pozițiunea socială, pe care d-l Ionnesco-Gion, și-a câștigat-o cu atâta plan și prin o muncă atât de complicat combinată.

D-l Ionnesco-Gion, și-a mai câștigat însă prin multele sale scrieri și o pozițiune literară; ba, ca autor al unui «*Manual de Poetică Română*» ține să fie socotit și în rindul oamenilor noștri de știință.

Sunt însă și oameni, cari pun la îndoială meritele științifice ale d-lui Gion. Astfel d-l Dr. Paul, profesorul la liceul din Iași, făcând în «*Arhiva*» nr. 2 și 3,

din Februarie 1892, o recenziune amănușită asupra Poeticei d-lui Gion, zice între altele:

«D-l Gion, profesor și scriitor apreciat la noi, credem, că era vrednic să simțā această necesitate, era vrednic să ne dea un manual metodicește bine clădit. În fapt însă manualul D-sale nu e nici inductiv, nici deductiv, nu e nici măcar dogmatic în sensul scolasticismului medieval. *Un singur model analizat, o singură critică literară, un singur principiu explicat în mod intuitiv nu conține cartea D-sale.*

Ne este cu neputință de a scoate din acest manual un principiu metodic, pe care l'ar fi avut autorul în vedere, fiindcă, după cum se pare, n'a avut nici unul, pe care în mod conșcui să-l fi urmat și aplicat și pe care cetitorul să-l observe cât de colo. Capitolele și mai ales cestiunile dintr'un capitol se urmează în mod întâmplător, fără nici un sistem. Din cauza aceasta o singură lege astfel predată nu o va putea înțelege școlarul până în mediuva ei și un singur capitol nu-l va putea învăța de cât memorisându-l mecanicește, fiindcă lucrurile se urmează deslegat, fără nici un sprijin pentru asociația de idei. Dacă în manual nu e observat metoda inductiv, nici măcar în înșirarea capitolelor, atunci școlarul i se spun termeni și lucruri, cari se esplică mai târziu, i se vorbește de lucruri, pe care nu le-a văzūt, i se face poezie fără poezie, și cu rânduiala aceasta e silit a înveța vorbe fără cuprins, a ghici în loc de a înțelege, a memorisa în loc de a judeca.

Lipsa aceasta de pătrundere a frumuseșilor poetice e cauza, că autorii noștri de merit nu sunt cetiți și apreciați. Această memorisare seacă a poeziei e cauza, că în societatea noastră întâlnim oameni seci cu inima, sceptici, fără entuziasm și materialisți. Poezia e chemată a frământa și a înmuia inima omului, dar în manuale și în școală tinerimea noastră nu învață poezie, ci poetică. Având în vedere metoda inductiv, cum am spus, singurul potrivit pentru poetică, manualul D-lui Gion e incriticabil, sub ori-ce critică.»

Iată două aprecieri publicate asupra d-lui Gion de oameni, cari îl cunosc destul de bine.

Am rămas, după aceste precedente ale d-lui Gion, foarte uimit, când am cetit aspra și ameninșătoarea recenziune, pe care d-sa o publică în «*Revista Nouă*» asupra cărții mele.

De ce atâta asprime? de ce atâtea ameninșări, tocmai față cu mine, care nu sunt prin nimic vinovat de acele aprecieri, fără indoială supărătoare?

Pentru că am scris și eu o «*Poetică Română*» deși d-sa scrisese una mai înainte!

Mă înșelam, așa se vede, când credeam, că voi aduce un serviciu școlai și d-lui Ionnescu-Gion o mulțumire, dacă

voiu spori literatura noastră didactică cu o carte, deși nu de prima valoare.

N'am pretențiunile d-lui Ionnescu-Gion, ci mă mulțumesc a fi dascăl ca toți dascălii.

Așa cum sunt însă, am simțit chiar la începutul activității mele dascălești, că e foarte greu să mergi cu școlarii din clasele secundare înainte, dacă în școala primară ei n'au fost bine pregătiți. Indemnă dar și de alți colegi și încurajat de unii dintre superiorii mei, mi-am pus în gând să înjghebez un manual de gramatică română pentru clasele primare. N'aveam să fac gramatica limbei române, nici să constat regulile vorbirii românești, ci să espun, potrivit cu puțința de înțelegere a copiilor din școlile primare, principiile admise de «*Academia Română*» în materie de limbă românească. Știm însă cu toții, că academicienii noștri nu ereau atunci și nu sunt încă nici astăzi de acord asupra gramaticii române. A trebuit deci să consult afară de publicațiunile lui T. Țipariu și manualele, cari fuseseră publicate până atunci, precum și scrierile literaților noștri mai însemnați. Iar cât pentru metod, am consultat cele mai întrebuițate din manualele de gramatică, pe cari le-am găsit în Franța și în Germania, unde m'am dus ca să ved, cum se folosesc învățătorii în practica școlară de acele manuale.

Prima lucrare didactică, pe care am publicat'o, a fost dar o compilațiune făcută în luptă cu multe greutateți. N'am avut și nici că trebuia să am pretențiunea de a fi creat o operă originală și desăvirșită: era numai începutul pentru un bun manual d dactic, și continuarea lucrării avea să se facă în practică școlară, după experiențele câștigate de către învățători și după sfaturile altor dascăli de limbă românească. De aceea am dat tuturor celor ce voiau să primească exemplare din această primă edițiune a cărții și am rugat pe toți amicii și cunoscuții mei să binevoiască a-mi spune, ce găsec reu în cartea publicată de mine, pentru ca să fac cuvenitele îndreptări. Cartea s'a răspândit și am ajuns s'o scot până la a 50-a edițiune.

Aproape fie-ște-care edițiune a fost revăzută și corec-

tată. În prefața fie-cărei edițiuni am exprimat mulțumirile mele celor ce m'au ajutat să fac îndreptările și am numit în deosebi pe cei ce mai ales s'au interesat de îmbunătățirea manualelor.

Și așa am procedat în întreaga mea lucrare didactică.

Puțin îmi pasă dacă oamenii, cari nu știu ce va să zică un manual școlar, vor zice că lucrările mele nu sunt producțiuni originale.

După ce manualul publicat de mine pentru școalele primare a devenit unul din cele mai răspândite manuale românești, am înjghebat un manual de gramatică pentru școalele secundare: *Etimologie, Sintaxă și Stilistică*. Fiind răspândite și acestea, am adunat apoi—să completez seria,—material pentru o *retorică* și o *poetică*, (însoțindu-le de câte o carte de cetire).

E lucru învederat, că toate aceste manuale ale mele au scăderi multe și mari. Ele sunt prima încercare făcută la noi spre a da școlărilor o întreagă serie de manuale pentru aceeași materie, încercare făcută într'un timp, în care limba românească nu e încă ajunsă, ca cea germană, ori ca cea franceză, la deplina ei dezvoltare literară. Multe din regulele gramaticale sunt încă puse în discuțiune; multe cestiuni de stil nu sunt încă rezolvate; multe vorbe n'au încă o accepțiune sigură; chiar cestiunile de ortografie și interpunctațiune sunt controversate. În fața acestui chaos era peste puțină crearea unui manual stereotipat, ci trebuia să se facă mereu modificări, potrivit cu mersul dezvoltării. Și totdeauna se vor găsi oameni, cari vor afla greșeli, tocmai fiind-că părerile sunt încă deosebite.

Pentru mine însă un singur lucru e hotărîtor, manualele mele nu sunt scrise pentru o singură parte din poporul român, ci pentru întreg poporul: am dar să primesc în cărțile mele nu ceea ce îmi convine mie, ci ceea ce e mai în general admis.

Nu Românii dintr'o parte a Munteniei, ci Românii de pretutindenea au să se folosească de aceste cărți, și de aceea pe toți am să-i consult. Despre forme definitive nu poate deci

să fie vorba, de cât atunci, când Romanii vor vorbi și scrie pretutindenea în acelaș fel.

Până atunci îndreptez mereu și le sunt recunoscător a celor ce îmi atrag atențiunea asupra greșelelor.

Și așa fi fost recunoscător și d-lui Gion, dacă d-sa s'ar fi mărginit a scoate la iveală ceea ce este greșit în *Poetica Română* publicată de mine, și acesta cu scopul vedit de a îndrepta *bona fide* o carte de școală răspândită.

D-l Gion însă nu se vede a fi scris critica D-sale din gândul de a mă determina să fac îndreptări. După ce «înfierează» pe 11 pagine din «*Revista-Nouă*» tot ce am scris eu, condamnând știință, gramatică, ortografie, stil, etc., și ne găsind nimic, dar nimic bun în cele 247 pagine din cartea mea, inchee cu următoarea tiradă :

«Desfid pe un cititor, pe un dascăl, și pe un elev, fie acesta genial să o citească 20 de minute intruna. Pentru motive de *salubritate didactică* eu am fost condamnat s'o cern și s'o recern.»

Mi-a fost odată amic d-l Gion — pe când nu scrisesem *Poetica Română* — a dat lecțiuni în pensionul dirijat de soția mea și apoi în urma unor neînțelegeri s'a supărat și e și acum supărat pe mine. Ba nu e numai atât! D-l Gion a publicat și D-sa un manual de «*Poetică Română*» care nu numai că a fost aprobat de onor. Ministeriu, dar a mai fost și distribuit, ca premii pentru școlari.

E deci și supărare și spirit de concurență la mijloc, și eu mă mărginesc a pune întrebarea, dacă d-l Gion a dat ori nu o probă de tact, scriind și publicând, în asemenea împrejurări, o critică asupra «*Poeticei*» mele? Căci acela, care e supărat pe autor și mai are și un interes personal la mijloc, cade în bănuială, că supărarea și interesul sunt motivele criticei, iar nu dorința de a pune în evidentă scăderile operei și de a produce o îndreptare.

D-l Gion însă nu s'a mărginit a mă ocări numai pe mine, ci și-a vărsat veninul asupra tuturor Romanilor de peste Carpați, numindu-i *dascăli pe procopseală, aciolași*, etc. ca și cum toți ar fi vinovați de păcatele mele. Voind a face din

causa sa o cauză comună, d-l Gion voiesce să asmuțe pe Românii din România asupra celor de peste Carpați și astfel me ocăraște anume ca reprezentant al Direcțiunei Transcarpașine in mișcarea noastră literară, iar aceasta pentru motive de *salubritate didactică*.

«Voiu citi», zice criticul, «tot ce a scris această stea de prima mărime a științei actuale de peste Carpați; voiu nota tot, voiu ridica la ceruri ceiace bun vom găsi, dar voiu infiera fără greși ceiace mi se va părea greșit, sau pretențios sau neromănesc.»

«Să stăm fiecare la locul nostru,» zice criticul meu, «să ne cunoaștem lungul nasului, să știm *quid valeant humeri* și, pentru a face parale, să nu ne apucăm prin noi sau print'alții să prostim o lume și să idiotisăm tinerimea, cu aprobare tacită a unor intriganți sindicați in Societatea de ajutor, colaborare și admirațiune mutuală.»

— Nu e deci vorba numai de cartea mea, nici chiar numai de mine, ci de o întreagă serie de oameni, pe cari d l Gion ar voi să i vadă duși sub «furcile Brașovului» sau in «temnițele Gherlei.» Iar aceasta pentru că d l Gion s'a supărat pe mine.

Am fost silit deci să ieau și eu condeiul, nu ca să discut cu d-l Ionnescu Gion, ci pentru ca să arăt lumii, că motivele d-sale sunt cu desăvârșire personale și să resping onoarea ce imi face, când mă presintă drept reprezentant al Românilor Transcarpașini, pentru ca din supărare către mine să poată lovi apoi in toți.

Supărarea mea și supărarea d-sale sunt un lucru particular și nici eu, nici d-sa nu suntem vrednici, ca Români să se certe de dragul nostru intre dinși.

Voiam s'o spun aceasta chiar acolo, unde am fost luat la critică, adecă in coloanele foi «*Revista Nouă*». Redacțiunea acelei foi însă mi-a refusat ospitalitatea. M'am adresat și la redacțiunea ziarului «*Românul*» care a reprodus și ea critica d-lui Gion. Mi-a refusat și aceasta ospitalitatea.

Nu-mi rămănea deci decât să-mi public răspunsul in altă foaie ori să-l trimet ca broșură de sine stătătoare cetitorilor «*Revistei Nouă*».

E de sine înțeles, că nu mai am nevoie de a mă mărgini și in răspunsul meu ast-fel publicat la respingerea onoa-

rei ce-mi face on. critic: voiu intra dar in amenunte, ca să arăt valoarea criticei și a criticului.

Nu bucuros m am apucat de această lucrare grea, lungă și mie neplăcută, și nici gândul de a mesura cum mi s'a măsurat mă conduce in această lucrare. E însă lucru trist, că coloanele unci foi importante și de valoare «*Revistei Nouă*» pot să fie umplute cu material, ca recenziunea publicată de d. Gion asupra cărții mele, și că un om, ca d. Gion, poate să terorizeze ani de zile de a rândul lumea noastră literară: mă voiu simți dar răsplătit cu prisos, daca prin acest răspuns al meu voiu contribui la deșteptarea dispozițiilor critice in *publicul cetitor* și voiu face, ca d. Ionnescu-Gion să fie in viitor mai cuviincios față cu publicul, la care se adresează și să nu creadă, că lumea nu e in stare de a deosebi lucrarea serioasă de cea superficială.

De o camdată me voiu mărgini să pun in evidență ușurința, cu care e scrisă această critică, arătând in urmă prin analiza poeticei d-sale, că tocmai d-lui nu era in drept să facă o recenziune ca cea din «*Revista Nouă*».

Sunt mai ales cinci lucruri, pe cari mi le impută *agentul de salubritate didactică*:

1. *Că am numit poetica mea română;*
2. *că am consultat câți-va autori, pe care d-sa nu-i poate mistui;*
3. *că am vorbit despre lucruri, pe cari elevii nu pot să le înțeleagă;*
4. *că am citat in cartea mea pe Eminescu;*
5. *că s au strecurat in carte greșeli, fără de a spune că sunt de tipar.*

Voiu lua una câte una din aceste acușațiuni.

I. Cetitorul va crede poate, că d. Gion a cetit in adevăr «*Poetica Română*», asupra căreia se pronunță cu atâta asprime. Adevărul e însă, că oameni ca d-sa nu cetesc nici odată, ci frunzăresc numai pe apucatele, căci multele ocupațiuni și dese alergături nu le lasă nici timpul, nici tigna cuvenită pentru o lectură serioasă. Și din acest răspuns al meu ori-

care cetitor va primi, înainte de toate, convingerea, că d. Ionescu-Gion nu a citit *Poetica Română*, publicată de mine, ci a frunzărit numai prin ea, ca să găsească câteva lucruri, cari «*ii par greșite*» și să poată «*infiera fără greși*».

Lasă că într'o carte de 247 pagine, d-sa n'a găsit nimic bun, lasă că fondul cărții, materialul adunat în ea, metoda de expunere, sistemul de împărțire, și alte cestiuni atât de importante pentru o carte didactică le trece cu vederea; dar ceea ce e foarte concludent, îmi impută mai adeseori, că n'a găsit în carte, ceea ce, în adevăr, este în ea. De prins a scrie din fuga condeiului, și oare cum printre picături, foiletoane, d-sa resfoește o carte, adună câte-va frase, și își ea gura plină, ca să improaște și să imbete lumea cu apă. De astă dată însă n'a scris un foileton, ci o recenziune pentru «*Revista Nouă*», care are pretențiunea de a fi citită și de oameni mai serioși, cari judecă pe autor, *dar și pe recensent*. Așești oameni mai serioși își vor fi pus, întocmai ca mine, întrebarea: De ce oare d. Gion și tocmai d. Gion stă ruie cu atâta îndărătnicie asupra cestiunci, dacă «*Poetica*» criticată de d-sa e ori nu *Română*?

Nu cumva eu, autorul ei, n'am ținut seamă în această lucrare a mea de dezvoltarea literară Română de până acum? Nu cumva spiritul propagat în cartea mea e în contradicție cu tendințele culturale Române? Nu cumva propag în această carte vederi cosmopolite?

Nimic din toate acestea!

D-lui Gion «*limba manliană*» i se pare de tot păcătoasă, neromânească. Se vede că d. Gion n'a înțeles, că eu n'aveam să scriu cartea în limba mea, ci într'o limbă, care nu supără prea tare auzul fraților mei din România, dar nici al celor din Bucovina și de peste Carpați, pentru ca manualul să poată fi întrebuițat pretutindeni și ast-fel să contribuie la restabilirea unității în viața noastră culturală. Oare d. Gion nu gustă și d-sa, mai ales, această idee de *unitate culturală*?

D-sa citează două cazuri, în care eu am pus subiectul la plural, iar predicatul la singular.

Chiar așa să fie, aceasta n'ar dovedi, că limba nu e ro

mănească, ci că nu am avut destulă luare aminte la sciirea acelor frase din cartea mea.

Adevărul e însă, că d-l Gion n'a citit cu destulă luare aminte cartea, asupra căreia vrea să le dea altora lămuriri,

Frasele citate de d-l Gion sunt :

1. «Dorind a înlătura intru câtva acest neajuns, am scris poetica de față, in care regulă de regulă și aproape frasă de frasă este exemplificată» ;

2. «Teoria acestor tropi și aceea a figurilor era o cestiune etc.

E lucru invederat, că in nici una din aceste frase *subiectul* nu e la *plural*. «Subiectul la plural, verbul la singular. O gramatică manliană ce de minuni făcut-ai», exclamă d-l Gion intr'o notă.

Care e in prima frasă subiectul, despre care se afirmă predicatul «este exemplificată» ?

«Frasă de frasă» ! Ce va să zică in românește *regulă de regulă și frasă de frasă*, când nu sunt luate, cum nu le-am luat eu in frasa citată, ca expresiuni adverbiale ?

D-l Gion a fost, precum se vede, prea grăbit, pentru ca să-și mai pună și intrebarea aceasta, căci alt-fel ar fi trebuit să simtă, că in succesiunea cuvintelor «regulă de regulă și frasă de frasă» înțelesul merge *a minori ad majus* și că, de oarece ori ce regulă se exprimă printr'o frasă, dar nu orice frasă cuprinde o regulă. Cuvintele «frasă de frasă» dau o idee supraordinată ideii de «regulă» o cuprind pe aceasta in sfera lor, o înglobează in sine, Prin urmare, odată ce după «regulă de regulă» urma «și frasă de frasă» aceasta din urmă, adică *frasa*, la singular, devenea subiectul predominant, și reclama verbul la singular *este*, și ca accesibilă in gândire și ca precisiune în stil.

Tot astfel greșala celei de a doua din frasele citate de d-l Gion nu consistă in aceea, că subiectul e la plural, iar predicatul la singular, cum zice d-sa.

Subiectul e «*teoria*» și acest subiect are două specificări : «*acestor tropi*» și «*figurilor.*» I-a sunat însă d-lui Gion in urechi, ca și când ar fi două teorii deosebite ; n'avea însă decât să se gândească puțin, pentru ca să înțeleagă, că nu

sunt decât două părți ale uneia și aceleiași teorii, și aceasta e atât de adevărată încât și tropii se numesc figuri.

Aceste două casuri ar fi și ele singure suficiente, pentru ca orce om serios să treacă la ordina zilei peste competența d-lui Gion în materie de gramatică.

Dacă cineva, care n'are altă treabă, și-ar da osteneala de a frunzări prin atât de numeroasele scrieri ale d-lui Gion, ar găsi multe sute de casuri cu construcție gramaticală de tot discutabilă. Astfel chiar în recenziunea făcută asupra cărții mele sunt frase ca:

«Pentru a face o poetică *se cere* anumite cunoștințe (p. 112, col. I, rând. 5 și 6).

«Se *pune* două complimente (p. 114, col. I rând. 30).

La unele din aceste versuri le *lipsește* silabe (pag. 120 col. I r. 6) etc.

Aici, ca în multe alte «casuri,» în adevăr subiectul nu concordă cu predicatul.

Dacă am intra în asemenea amănunte, nu s'ar mai sfârși criticele, pe cari putem să ni le facem unii altora.

Din toate aceste greșeli însă și din multe altele ca ele nici un om serios nu trage concluziunea, că d-l Gion nu știe românește, ci primește cel mult impresiunea, că d-sa scrie adeseori nerumegat și prea în pripă.

Tocmai de aceea asemenea nimicuri nu se vântură ca pleava în ochii tuturora. Numai acela care nu știe ce e de importanță și nu găsește nimic mai important, pierde timpul său și răpește timpul altora, făcând analize gramaticale și lexicale ca ale d-lui Gion.

II. A doua din imputările, pe care mi le face neinduratul recentent, este, că am consultat autorii germani și, dintre autorii români, pe dd. Densușianu și Velovan, că am citat din Eminescu și din d. Naum și că vreau să introduc în metrică trocheii etc.

Am numit în cartea mea câțiva autori străini, mai ales germani, și câțiva autori români. Aceștia sunt autorii, de la cari am împrumutat câte ceva, nu însă autorii, pe cari i-am

consultat numai, căci aceștia sunt mai numeroși. Voind să scriu o carte didactică, n'aveam să expun, ca într'o scriere academică vederile *mele* in materie de poetică, nici să critica vederilor emise de alții, ci trebuia să mă mărginesc la punerea in sistem a vederilor in *general admise*. De aceea puteam să consult orice autor, și pe *Wackernagel*, și pe *O-rațiu*, și pe *Boileau* și pe alții, dar n'aveam să mă folosesc decât de autori *didactici*, fie streini, fie români.

Intre autori români nu am numit, ce-i drept, și pe d-l Ionnescu-Gion, care publicase o «*poetică română*» mai nainte de a fi publicat eu pe a mea.

Nu cumva de *aici* vine supărarea ce se manifestă in această parte a criticei d-lui Gion!?

E neintemeiată și supărarea aceasta.

N'aveam nevoie să fi cetit portretul făcut de d-l Vla-huță, pentru ca să știu, că n'aș face bine, dac'ași cita «*Manualul de Poetică Română*» publicat de d-l Ionnescu-Gion, când trebuia să cunosc, să consult și să citez pe autorul copiat de d-sa, adecă pe *Emile Lefranc*. (*Traite Theorique et pratique de litterature, etc.*—Paris. Lecoffre Fils et comp. Successeurs).

Reservându-mă deci a pune in evidență modul, cum d-l Gion a copiat «*Poetica*» lui Lefranc, mă mărginesc deocamdată a constata, că, eu dascăl modest, am numit fără de sfială pe autorii, de la cari am imprumutat câte-ceva, ceea ce d-l Gion nu a făcut in poetica d-sale, și n'am avut pretențiunea de a rezolva cestiuni, asupra cărora discuțiunea nu s'a incheiat încă.

Ba asprul critic e supărat nu numai pe autorii, de cari m'am folosit, ci tot deodată și pe poeții, din a le căror opere am luat exemple, deși aceștia nu sunt frații de dincolo. Așa pe Eminescu il făcea ciupercă veninoasă, iar pe d-l Naum il ea la trei parale spunându-i, că poesiile sale sunt o beție de cuvinte etc. Astfel acești doi poeți sunt rupți și sfășiați, fiindcă sunt citați in poetica mea.

Nu mi se cuvine să apăr pe autorii consultați de mine. Ei, începând de la *Wackernagel* și până la D-nii *Densușanu*,

Naum și Stefan Velovan sunt oameni, cari n'au nevoie să fie apărați, când acela, care li atacă, este d. Ionnescu-Gion.

În ceea ce privește versificarea și regulele, despre cari d. Gion vrea să se pronunțe cu atâta spirit și pătrundere, negând limbei romane trocheii, iambii, dactilii și anapestii, me mărginesc, de o camdată, a aminti ilustrului critic, ca după părerea mea, nu un autor de poetică are dreptul să hotărască, dacă în limba noastră sunt sau nu trocheii, iambii etc., ci poeții, cari să folosească de aceste măsuri ritmice în versurile lor au dreptul să facă aceasta. Se vede însă, că d. Gion ar dori să gonească ast-fel de espresiuni din limba noastră, fiindcă nu le-a găsit în *Lefranc*.

III. A treia din imputările făcute mie de d-l Gion e, că definițiunile date de mine nu sunt clare, că explicațiunile mele nu sunt deslușite, că termenii, pe cari i-am ales, sunt neînțeleși, că vorbesc, însfârșit, de lucruri, pe cari școlarii din clasa a VI-a nu pot să le priceapă.

Nu știu!

Se poate ca d-l Gion să aibă dreptate. Când însă e vorba de înțelegerea celor zise ori scrise, sunt tot-dauna doi la mijloc: unul, care zice, și altul, care are să înțeleagă. Și e evident, că înțelegerea e cam anevoioasă, dacă acest al doilea e cap sucit ori dacă el nu vrea să înțeleagă.

De altminteri vorba e de o primă încercare pentru înjghebarea unui manual de *poetică română*.

La această primă încercare am stat prea adese-ori în fața unor idei cu totul nouă pentru publicul, la care mă adresam, idei pentru exprimarea cărora nu avem încă termeni definitivi și în general acceptați. Nu-mi eră prin urmare permis să aleg termeni după placul meu, ci trebuia să mă folosesc de vorbele, de cari s'au mai folosit și alții și cari mi s'au părut mai răspândite. Și nici eu, nici d-l Gion nu vom hotări, dacă aceste vorbe au ori nu să rămâie în limba românească.

Dar adevărul e, că și obiecțiunile făcute de d-l Gion în cestiunea aceasta sunt tot ca cele gramaticale, și aș obosi pe cei ce 'mi vor face onoarea de a ceti acest răspuns al

meu, dacă le-aș considera pe toate. Voiu pune in evidență numai pe cele ce par mai serioase.

Vorbind de *sublim*, am zis :

«Sublimul este de două feluri : *matematic* și *dinamic*. Sublim numim obiectul ori puterea forței ce nu o putem cuprinde deplin cu sensurile, ori cu fantasia noastră.»

In acest pasagiu d-l Gion constată trei păcate :

- 1) că am vorbit de *sublim* fără ca să fi dat mai înainte definițiunea sublimului ;
- 2) că am întrebuințat expresiunea *puterea forței*, și
- 3) că am zis «*nu o putem cuprinde cu fantasia noastră.*»

Pentru un om, care știe să facă deosebire între inducțiune și deducțiune, între metod analitic și sintetic, prima din aceste obiecțiuni cade de la sine.

«*Definițiunile*» nu se mai fac astă-zi in cărțile didactice decât ca conclusiune a analizei odată făcute, ori atunci când se poate presupune, că analiza s'a făcut mai înainte. Ast-fel dau școlarului definițiunea substantivului numai atunci, când pot presupune, că el are o idee mai mult sau mai puțin lămurită despre substantiv. In cazul acesta eu am dat o *explicațiune* făcută prin divisiune, din care școlarul înțelege mai mult ca din o seacă definițiune. De aceea am adăugat și exemplul :

«*Marea, ale cărei întinderi sunt nemărginite, e sublimă ; tunetul, a căruia putere nu ne o putem închipui, e sublim.* (Marea matematic de întindere-sunetul dinamic de putere).

Acela, care nu e in stare să înțeleagă această explicațiune, n'are ce să caute in clasa VI-a.

Din a doua obiecțiune se vede, că pentru d-l Gion *putere* și *forță* au acelaș înțeles ; pentru noi cei-lalți însă *putere* expr.mă noțiunea mai abstractă, cu conținut mai mic și cu sfera mai mare, iar «*forță*» expr.mă noțiunea mai concretă, specială, fizică, o anumită *putere*. Ceea ce noi nu putem cuprinde nici cu sensurile, nici cu fantasia, nu e *forță*, ci *pu-*

terea forței, adecă cât *poate forța*, și nu forța, ci puterea ne pune în uimire, nu forța, ci puterea ei e sublimă. D-l Gion voind să exprime această idee ar fi zis «*potența*», «*gradul*», «*cantitatea*», ori «*massa*» forței, și ar fi zis rău așa.

A treia din obiecțiunile, pe care mi le face, e o dovadă neîndoioasă, că d-sa, în adevăr, n'a înțeles ceea-ce am zis eu.

Am măsurat noi oamenii pământul, îl știm, că e rotund și că suprafața lui cuprinde atâtea și atâtea milioane de kilometri pătrați; nu e însă între noi nici unul, care poate să vadă pământul, fiind-că în retina omenească nu încap *obiecte* atât de mari, nici să și-l înfățișeze exact în gândul lui, fiind-că fantasia omenească e și ea mărginită ca și sensurile omenești.

Tot ast fel măsurat'am iuțeala curentului electric, dar nu putem să ni-o închipuim.

Atât de puțin înțelege d-l Gion cestiunile de felul acesta, încât pune de desubtul paginei 114 nota: Păcat că Gottschal și d-l Manliu n'au găsit și *sublimul static*, pe lângă cele dinamic și matematic.

Adecă acesta vrea să fie «*spirit*»? D-l Ionnescu Gion pare a considera ca o consecință *ad absurdum* admiterea sublimului *static*? Dar este știut de cunoscătorii Esteticeii, că sublimul *în arhitectură* e considerat drept un sublim *static*! Ce oare e sublim în arhitectură, dacă nu starea, proporțiunile echilibrate!?

Dar nu mai urmez cu această parte.

Așa sunt obiecțiunile făcute de d-l Gion toate.

IV. Fiind-că vorba fu de sublim, sublim devine agentul nostru de salubritate numai, când se avântă asupra poezilor, din ale căroră poezii le-am dat elevilor exemple.

El își ridică capul, își iea gura plină, își întoarce ochii pe dos și își încruntă sprâncenile: atât e de indignat, atât de pudic, atât de cast, atât de feciorelnic în iubirea lui de salubritate, în cât stau pe gânduri, dacă se mai cuvine ori nu să'l luăm drept băiat, ori avem să îi zicem cu toții *Domnișoara Gion*.

Cinci coloane și jumătate d-l Gion declamă într'una despre *prisma fericirii* și despre «*viitorul*», care roade cu *neprevăzutele peripeții* și cu «*intr'aripata sa fantasie*» vede pe elevii *innuiați în aur și în petre scumpe*. Ei plâng «*lacrimi trecătoare de dor tiner și ușor*», îndată ce fericirea revine după un *nor de intristare repede ca norul lui Iuliu (!! :)*

Merge recensentul și tot merge înainte și se încălzește și se aprinde și varsă schintei până ce n'ajunge la concluziunea, că Eminescu e un *burcte ori o ciupercă otrăvitoare*, care a crescut oribil pe *băligarul putregăios al civilizațiilor decadente*.

De! Eminescu e Eminescu și nici eu n'am să'l pui în picioare, precum nici d-l Gion n'are să'l restoarne.

Ori și care ar fi vederile *mele personale* în ceea ce privește poeziile lui Eminescu, eu într'o carte *didactică* am să știu seama de vederile *generale*. Eminescu era atunci, când am publicat cartea mea, și e și astăzi cel mai cetit și mai apreciat dintre poeții români: trebuia deci să le presint elevilor, drept exemple, anume cele mai caracteristice din produsele lui poetice.

Atât e de adevărat aceasta, în cât toți scriitorii noștri didactici au făcut același lucru.

În deosebi d-l Lazăr Șăineanu, unul dintre amicii și colaboratorii d-lui Gion, a publicat în *Autorii Romani* «*Cornu sună*» (pag. 162), *S'a stins viața falnicii Veneții* (pag. 166), *Glossa* (168), *Epigonii* (169), și alte poezii de Eminescu. În aceași carte sunt reproduse și poeziile d-lui Vlahuță și Naum, pentru cari agentul de salubritate îmi face atât de aspre muștrări.

D-l Gion, el însuși citează pe Eminescu în poetica d-sale de cel puțin 15 ori. Din *Epigonii* la pag. 12, 20, 26, 32 (de 3 ori) 33, 34, (de 2 ori) 50, 109; din *Glossa* la pag. 32; din *Luceafer* la pag. 44; din *Doina* la pag. 98 jumătate; din *Venere și Madona* la pag. 126, 127; din *Calin* la pag. 46; din *Revedere* la p. 47, 53; din *Satira I* la pag. 49; iar la pag. 105 dice «*că s'ar putea cita din poezia romană unul sau două din sonetele lui Eminescu (se înțelege ca modele bune)*. Nu cumva a înțeles și pe cel slab tradus din Platen?

De ce oare în cartea mea e păcat neiertat ceea ce în cartea d-lui Gion și a d-lui Șăineanu are să treacă drept merit?

Ori și care ar fi supărările d-lui Gion, Eminescu a fost și rămâne în gândul nostru o ivire extraordinară.

El a crescut în cea mai neagră miserie, a umblat sdrențáros, a flămânzit, a fost în copilăria și în tinerețele lui om fără de căpătăiu, a trăit în cea mai stricată societate, și nu s'a ticăloșit, nu s'a stricat, n'a devenit nici slugă nemernică, nici pierde-vară.

Sdrențáros, flămând, fără de căpătăiu, aruncat între desmetici și flecari, el a cetit și mereu a cetit, a învățat și mereu învățat, încât a ajuns în cele din urmă unul din cei mai știutori oameni în lumea noastră literară.

Cap luminat, ochiu ager, minte coaptă, el vedea lumea, în mijlocul căreia trăia, o cunoștea, o înțelegea, o desprețuia și nu voia se fie ca dinsa.

De aceea atâta amărăciune și dispreț în poeziile lui.

Om foarte deștept, mult știutor și neobosit muncitor, el a purtat sarcina miseriei.

Iar aceasta pentru că el nu știa să lingușască, nici să fie fățarnic, nici să mintă pe alții, nici să înșele, nici să tacă atunci, când vede mișelia. Și multe mișelii putea să vadă împrejurul lui. Cum oare ar fi putut el să aibă pe buze dulceața și în inimă simțirea blândă, când fanfaronii, palavragii și toate cele-lalte secături, cari nu fac nimic bine, și nici că pot se face decât reu, se rățoiau împrejurul lui și-i aruncau în nas mirosul de pomadă?

Mai presus de toate era iubirea lui către noi, și de aceea a răbdat și a persistat, de aceea fiesce-care vers al lui ne dăce: Băgați de seamă! fiți mereu trezi!—căci oamenii sunt în mare parte mișei!

De la Nistru pân la Tisa,
Tot Românul plânsu-mi s'a,
Că nu mai poate străbate
De-atâta streinătate.

Aceste patru versuri exprimă obârșia durerii lui. «*Străi năttatea*», lipsa de iubire frățească, neastâmpărul, cu care ne exploatăm unii pe alții, aceasta era ceea ce-l durea pe dînsul.

Exprimând durerea aceasta, el a sguduit societatea română: a fost o clipă în viața noastră națională, când ne cuprinsese spaima pe toți, și pe exploatați și mai ales pe exploatați. În deosebi tinerimea, cuprinsă de nădejdea într'o viață mai dulce, mai cu frățească iubire, mai ferită de exploatați, era entusiasmata pentru marele vestitor de zile mari, bune, care murise atât de curînd și cu atât de tristă moarte.

Atunci, în timpul acelei clipe de spaimă și de entusiasm și-a scris d. Gion Poetica. Atunci dar Eminescu era și pentru d-sa un mare și minunat poet. «Sunt, — țicea d-sa, — și eu dintre cei ce l admiră și aprobă; voesc să fiu și eu cum el ne dorește; nu, contra unor oameni ca mine mânia lui n'a fost nici odată îndreptată.

La p. 98 a poeticeii d. Gion scrie:

«Sunt puțini poeții de astăzi, cari au știut să-și apropieze pe deplin «lira necunoscuților poeți populari de odinioară»

«Dintre cei mai fericiți cităm pe Eminescu, care, în poesia intitulată «*Doina*, zice la fine, în măsura și în rostul poetului popular: Stetane, Maria «Ta. etc.

În viața popoarelor însă clipele pot să ție un an, doi ani, chiar trei, dar trec în cele din urmă.

Ast-fel și spaima și entusiasmul s'au mai potolit și astăzi *Gion etul* crede, c'a sosit timpul să se *debarascze* de un predicator atât de nesuferit ca Eminescu.

Un Eminescu încă, — țice el, — și încă unul, apoi ajungem să fim puși fiește care la locul nostru.

Așa țic — și în consecuență lucrează.

V. Mă mai acuză d. Gion, că în poetica mea s'au strecurat greșeli de formă, fără să spună că sunt de tipar; că la cântec am citat pe Beranger, că Sonetul lui Eminescu nu e original, etc.,

Fără indoială greșelile de tipar in manuale di lactice sunt un reu, care trebuie înlăturat, de oare-ce greșelile de felul acesta intunecă adese-ori înțelesul și pun pe școlari in nedumerire. Acela însă, care a tipărit vre-o carte, știe cât de greu este să scapi de asemenea greșeli.

Recunosc, că in această edițiune s'au strecurat multe greșeli de tipar. Să cauți însă cu lumînarea un *c* in loc de *ș*, o virgulă greșit pusă și alte lucruri de felul acesta, unde se vede cu siguranță că e greșala culegătorului, și apoi de aci, să scoți o piramidă de neadevăruri, prin care crezi, că ai să sdrobesci pe autor, aceasta e caracteristica oamenilor ca d. Gion. In modul acesta poți scoate, dintr'o regulă, dintr'o explicare ori o definițiune, un înțeles cu totul fals, după cum ii vine criticului la socoteală.

Am avut in mai multe rînduri ocasiunea de a ne convinge, că d. Gion nu e omul, care știe să constate greșelile: Simte pe ici pe colo, câte ce va ce nu-i sună bine la ureche, dar nu e in stare să afle in ce anume consistă greșala, de la care anume regulă s'a făcut abatere.

D-sa a învețat limba românească vorbind și scriind dar n'a ajuns încă s'o învețe și ca știință. In loc de a intra însă cu d. Gion in discuțiuni gramaticale, voiu arăta că d-sa nu poate să iea parte la asemenea discuțiuni, fiind-că nu are cuvenita pregătire teoretică pentru ele.

Nenea Bran ori nenea Stan din valea Argeșului vorbesc foarte bine româneasca lor; n'are cu toate astea nimeni să intre cu dinșii in discuțiuni gramaticale: cu atât mai puțin am să intru eu in discuțiuni gramaticale cu d. Gion, care nu-și scrie româneasca tot atât de bine precât nenea Bran și nenea Stan o vorbea pe a lor.

Afară de greșelile de tipar, pe cari nu le apăr, mi se mai impută câte-va lucruri de altă natură.

Mai spune d. Gion, că poetica mea nu este *română*,— un refren iubit al d-sale—fiind-că citez pe Beranger la «cânt», că vorbesc numai cinci rînduri de cântecile Haiducesci, că citez pe Wackernagel la Doină, că am uitat să citez pe Co-

nake la poesia lirică și că am citat ca original sonetul lui Eminescu «*S'a stins viața falnicii Veneții*, etc.

Bine, domnule Gion, d-ta n'ai cetit *poetica* mea?

De cântecile haiducesci am vorbit aproape o jumătate de pagină la pagina 175.

Beranger e amintit în general la cântec, iar despre cântecul românesc am vorbit la alt loc (veți pag. 90-95). Conake e amintit la istoricul Poesiei lirice (pag. 117).

«Conache este un anacreontic pe alocurea frumos etc.»
Îți sare numele în ochi și tot nu-l veți!?

Dar să încheiu pentruastă dată.

D. Ionnescu Gion e supărat pe mine, și-mi mai e și concurent; aceste nu scusă, dar cel puțin explică limbajul pătimaș al recenziunii publicate de d-sa asupra cărții mele.

Cum să ne explicăm însă lipsa de prudență, cu care d. Gion se pronunță asupra scriitorilor citați de mine și în deosebi asupra lui Eminescu!?

A murit omul acesta, nu se mai poate apăra și pentru d. Ionnescu Gion nu e destul *atât*, pentru ca să se simtă dator a și alege cu deosebită luare aminte vorbele.

Ba îți vine să crezi une ori, că tocmai fiind-că e mort Eminescu, recensentul lasă frâu liber condeiului său și că el ar băga bine de seamă la cele ce țice, dacă Eminescu ar trăi.

E mai ales un lucru, pe care numai acum, după moartea lui Eminescu, putea să-l facă recensentul.

Eminescu va fi având multe scăderi, nimenui însă nu i a trecut prin minte să afirme, că el era necinstit, că era neștiutor, că nu avea ideile și sentimentele lui proprii.

Acum, câți-va ani după moartea lui Eminescu, d. Gion vine în sfârșit, să ne spună, că Eminescu a fost chiar un plagiator prost, care a publicat drept poezie originală a sa un sonet «*tradus, și încă slab tradus după Platen*».

E vorba de frumosul sonet, care se începe cu versul:

«*S'a stins viața falnicei Veneții.*»

D. Gion se adresează la oameni, cari cunosc, ce-i drept, sonetul lui Eminescu, dar nu cunosc tot-odată și so-

netul lui Platen, și nu sunt instare să se pronunțe, dacă are ori nu d. Gion dreptate, D-sa era deci dator să citeze «*originalul*» scris de Platen, când a făcut afirmarea, că e o traducere și că traducerea e «*slabă*.»

N'a făcut-o accasta.

Nu voi țice, că d. Ionnescu Gion nu cunoaște poeziile lui Platen, și a auzit numai de la cine-va, care le-a cetit, că a scris și Platen sonete despre Veneția; nu voi țice nici, că d-sa a riscat afirmarea aceasta, fiind-că se adresa la niște cetitori, cari nu cunosc poeziile lui Platen: me mărginesc a ruga pe d. Ionnescu-Gion să bine-voiască a reproduce in proximalul numer al «*Revistei Nouă*» **originalul** sonetului, pe care Eminescu l'a «*tradus* și *slab* tradus după Platen.» Eu mi-am dat silința să găsesc acel «*original*», dar n'am reușit.

In colecțiunea publicată la 1853 (Gesammelte Werke, des Grafen August v. Platen. Stuttgart und Tübingen I. G. Gotta'scher Verlag) sunt, ce-i drept, nu mai puțin decât 17 sonete despre Veneția, dar nu se potrivește nici unul, absolut nici unul, cu cel «*tradus*» de Eminescu.

Rămâne deci, ca d. Gion să mă lumineze. Iar până atunci stărui in părerea, că d-sa a riscat afirmarea aceasta fără să fi comparat vre-o dată sonetul lui Eminescu cu ale lui Platen.

Așa își face d. Ionnescu-Gion criticele, prostind pe toată lumea.

Dacă Eminescu a putut să fie tratat de d-sa, precum a fost, eu, care mai trăesc încă și mă simt mai prejos de Eminescu, n'am cuvinte de a mă plânge de recenziunea publicată in «*Revista Nouă*» căci e bună societatea, în care mă presintă *triumfătorul*.

(Va urma).

I. MANLIU.

LEON TOLSTOI

— Urmare —

VII — Estetica — Elemente.

Nimic nu s'a discutat mai mult și totodată nimic n'a rămas mai vag de cât legile frumosului.

Și mai întâi are frumosul legi?

În artele plastice, sau cele ce se adresează văzului, tehnica arhitecturii, a sculpturii și a picturii, e întemeiată pe legi fizice cari nu se pot lăsa la o parte, fără risc de a vedea casa dărâmanduse, statua căzând, tabloul neputând da iluzia distanțelor. În artele ce vorbesc auzului, cum e muzica și poezia, muzica de asemenea are legi statornice, legile contrapunctului.

Însă legile artelor plastice și ale muzicii țin mai mult de domeniul științei și al industriei. Arhitectul care așează temeliiile templului; pictorul care trage liniile planurilor; muzicantul care răstoarnă acordul; poetul care alege forma sonetului și romancierul care își caută imaginile, știu că scopul lor nu este acesta, ci e mult mai mare, dincolo, în clarul obscur al unei dimineți ferice, în care plutește neexplicatul *Frumos*.

Dar estetica modernă nu mai primește aceste formule vagi. Ea le lasă platonicianilor, lui Winkelmann și academiilor, pentru cari frumosul poate încă fi considerat în el însuși, ca un atribut al perfecțiunii dumnezeiești, ca un model suprem și unic al tuturor artelor, cătră care tind toate eforturile, toate aspirațiunile oamenilor. Considerat din acest punct de vedere, metafizicii îl numesc ideal, și idealul nu este altceva decât

reflectarea slabă a adevărului, care nu poate sta decât în lumea înțeleșurilor, a ideilor pure.

Modernii nu pot pricepe frumuseța formelor, în afară de realitatea materială. Arta, pentru ei, vorbește de o potrivă tuturor simțimintelor, speranței sau teroarii, durerii sau bucuriei, amorului sau urei; exprimă toate emoțiunile inimei omului, fără a se preocupa de legătura ce există între ele și perfecțiunea ideală, după cum poate exprima *uritul*, *oribilul* și *infamia*, fără să înceteze de a fi artă. Căci dacă este frumos *Romco și Julietta*, frumos e și *Madame Bovary*; după cum frumos e portretul lui Cesar Borgia, atribuit lui Rafael; frumos e portretul uritului papă Inocențiu X Doria, de Velasquez și frumos poate fi un portret a lui Quasimodo. Fiindcă frumosul în natură nu este tot una cu frumosul în artă; fiindcă cealaltă teorie estetică *a imitațiunii naturei* e tot atât de neindestulătoare ca și teoria metafisicilor, căci reduce arta la fotografie; fiindcă, în fine, toată arta stă în artist și nu în natura din afară.

Va să zică, rezumând, părerile asupra frumosului sunt:

- a) atribut al perfecțiunii divine;
- b) imitațiune a naturei;
- c) personalitatea artistului.

La acestea s-ar mai putea adăoga părerile lui Taine și Brandes. Cel întâi în *Filosofia artei în Grecia și Istoria literaturii engleze*, cel de al doilea în *Curtețele literare*, stabilesc un raport intim între societate și poet, deci între societate și între opera de artă. Dar prin chiar faptul acesta, ei reduc estetica la o știință mai numai istorică, în care personalitatea artistului nu mai poate fi geneza operei sale, decât cu condițiune de a fi artistul un product abnorm, un rezultat al hazardului și al nebuniei cum în general socotește Shakespeare pe om și viața lui «de la même substance que ses songes» și cum de altminteri îl socotește Taine pe Shakespeare. Dar fiindcă estetica, pentru noi, ține de domeniul filosofiei, ear istoria nu poate decât să i ilustreze legile prin exemple, lăsam deocamdată la o parte teoriile istorice asupra esteticei.

Eată prin urmare cele trei explicațiuni ale frumosului estetic.

Noi socotim că sunt câteși trele necomplete. Poate că cea de a treia e cea mai aproape la adevăr, dacă ar fi indulcită cu cea de a două și — cine știe? — poate și cu cea dintâi.

A zice, cu cea de a treia, că *frumosul în artă nu este tot una cu frumosul din natură*, este sau o banalitate sau o enormitate. Este o banalitate, dacă luăm cuvintele în înțelesul lor literal, fiindcă toată lumea știe că frumosul în artă este o realitate bazată pe mijloace ilusorii, pe când frumosul în natură este o realitate desăvârșită. Este o enormitate dacă o luăm în înțeles științific, căci o face ceva în artă, care să nu fie în natură, *e absolut cu neputință*.

Negreșit că personalitatea artistului este lucrul de căpetenie; dar această personalitate capătă importanță numai din momentul ce vrea să dobândească proprietățile prisme. Pe câtă vreme nu încearcă să dea ilusia naturii prin mijloace artistice, artistul rămâne el însuș un element impresionabil, o prismă cu o față transparentă și cu celelalte opace. Dar asta nu va se zică că frumosul nu există în natură.

Isvoarele frumosului în natură sunt mult mai depărtate și mai reale decât în estetică. Adevărata lor obirșie este selecțiunea. Un proces de eliminare inconștientă s'a urmat între variantele aceleiași specii, fugând fără voie femeia de bărbatul urit după cum mai târziu artistul, în căutarea *idealurilor*, a fugit de tot ce putea să se depărteze de la perfecțiune.

«Putem înțelege, până la un oarecare punct, zice Darwin (originea speciilor), cum de coprinde natura atâta frumuseță; căci ea se poate atribui, în mare parte selecțiunii. Această frumuseță nu concordează totdeauna cu ideile noastre asupra frumosului. . . . . Selecțiunea sexuală a dat însă strălucite culori, forme elegante, mândrețe de tot felul bărbaților (aux mâles) și câte odată și femeilor la unele păseri, la fluturi și la diferite alte animale. Ea a făcut glasul bărbatului, la păseri, armonios, pentru femeie, și plăcut pentru noi. Florile și

fructele eșind la iveală, pe fundul verde al frunzelor, prin colorile lor vii, atrag, cele dintâi insectele, care vizitându-le, contribuiesc la fecundațiunea lor; cele dealdoilea păsările, cari, mâncând fructele, împrăștie simburii. *Cum se face acum, că unele colori, unele tonuri și unele forme plac omului ca și animalelor inferioare, cu alte cuvinte cum se face că ființele vii au dobândit sensul frumuseței sub forma sa cea mai simplă? Aceasta n'o putem ști, după cum nu putem explica cauza care a făcut că unele miroșuri și unele gusturi (saveurs) au fost de la început atât de plăcute ».*

Mai cu seamă în literatură, unde instrumentul, vorba, e redus adesea la o însemnătate cu totul secundară, ear importanța stă în urmărirea celor mai ascunse și delicate manifestări sufletești, meritul rămâne în descoperitor, dar frumosul în descoperit. Fiindcă a găsi un om real, a cărui formulă psihologică să fie egală cu a lui Petre Resoukow, e tot atât de frumos și de rar ca o Venere de Milo, și dacă e frumos în Tolstoi, e cu atât mai frumos în natură.

A da numai impresia realității, cum face toată școala franceză modernă, fără a ne preocupa de este sau nu armonică acea realitate, e o imposibilitate estetică, care nu atinge scopul moral al artei. Impresia unei *realități armonice*, are o evidență imediată și produce sentimente estetice necondiționate, prin aceea că predicătele sunt date în însăși sentimentele de plăcere ce le produce în noi acea impresie, pe câtă vreme impresia unei *realități nearmonice*, convulsionate, sau a unei realități oarecare indiferente, poate să producă judecăți estetice, prin studiarea tehnică a unor părți frumoase, dar nu se impune în întregime, și ori cărui muritor, pe cale sensuală. Și tocmai în aceasta stă superioritatea artei asupra adevărului, din punct de vedere moral. Arta, prin mijlocirea sensualității, ne ridică peste sensualitate, în lumea idealurilor, singurele în stare a ne desface de egoismu și a ne îndrepta către o viață mai nobilă. Să nu se ia vorba *moral* în înțeles strimț social. Din punctul nostru de vedere, un poet pesimist poate să fie tot atât de moral ca ori care poet creștin, numai să fie poet: Leopardi și Dante.

Și spre a înțelege și mai bine lucrurile, să ne întoarcem la exemplele luate de esteticianii moderni: Romeo și Julieta pe de o parte și Madame Bovary pe de alta. Opera lui Shakespeare se impune în întregime, și ori căruia muritor, în ori ce timp și ori ce loc, fiindcă este impresia unei realități armonice, pentru a cărei percepțiune nu avem nevoie de condițiuni sufletești speciale. Când cântă ciocărlia și iubitul trebuie să plece fiindcă dinsa vestește zioa, ori cântă privighetoarea și iubitul trebuie să rămăie, înțelegem cu toții de ce e vorba: o parte din viața noastră omenească, idealizată, așa cum a idealizat-o fiecare din noi cel puțin odată în lume, dată de Shakespeare cu o nespusă aparență de posibilitate. După ce am cetit-o sau am văzut-o jucându-se, cu adevărat ne simțim impersonali, ridicăți cătră un țel mai înalt al vieții. Impresia realității ține de arta autorului, dar armonia este în lucrul, în el însuș. Dacă Shakespeare ar fi făcut din Romeo și Julieta o tragedie proastă, ar fi dat dovadă că nu are mijloace artistice, dar amorul ar fi rămas amor, legenda Montechilor și Capuleților ar fi rămas poetică, Verona ar fi rămas tot misteriosul oraș al Scaligerilor. Pe câtă vreme, Madame Bovary nu se impune în întregime, nu ori căruia muritor, nu în ori-ce loc și ori-ce timp. Pentru a primi o impresie de la Madame Bovary trebuie să începi prin *a voi* s'o citești; apoi trebuie să fi înamorat de vorbe, blazat și decadent, spre a gusta nespusul farmec al unei pere ce cade *cu sunet gras* din pom; trebuie să analizezi tot și să-ți judeci impresiunile, pedep-sindu-ți pe cele neadmirative, ca nedrepte față cu greutatea de limbă ce a avut de biruit autorul, care a muncit șapte, zece sau cincisprezece ani la lucrarea sa. Dar un oarecine poate să-ți spue «tu știi toate aceste adănci învățăminte despre Flaubert și poate să fi în drept a-l admira; eu însă nu le știu, și în afară de ele, restul puțin mă interesează. Dar de o potrivă nu știu nici un învățământ despre Shakespeare, și cu toate astea Romeo și Julieta mă farmecă». Cu alte cuvinte, o statuă de aur și fildeș sau de marmoră, porfir și lazulită, cum se făceau în *Magna Grecia*, are să fie curioasă, dar n'are să producă admirațiune, numai fiindcă sculptorul a

isbutit să împărecheze niște elemente așa de scumpe. O asemenea operă de artă poate să producă judecăți estetice, prin studiarea unor părți frumoase, dar nu se impune în întregime pe cale sensuală. Ea poate să fie produsul judecății și chiar a gustului, ca în lucrările lui Lessing, dar nu a fantasiei creatoare, a *imaginațiunii complete*, cum o numește Taine, ca în Shakespeare, singura producătoare de capo-d'opera.

Prin urmare, *realități armonice*, cu alte vorbe, lucruri pe cari natura le-a alcătuit astfel încât a pus concordanță în deosebitele părți ce le compun. Și cu cât părțile vor fi mai concordante, cu atât lucrurile vor fi mai frumoase. Va să zică vom merge alegend, eliminând, până vom găsi pe cele mai desăvirșite, cari vor forma *perfectiunea* speciei, aceea care se va apropia mai mult de idealul din noi, și, prin substituțiune, îi va și lua locul.

Deci, punând lucrurile la locul lor, noi socotim că elementele frumosului artistic, ale Esteticei, sunt :

a) *natura și imitațiunea ei în tot ce are armonie;*

b) *personalitatea artistului, caracterul lui moral și intelectual*, ca o soluțiune a cauzelor lui embrionare și atavice, ca o urmare a dezvoltării lui organice, care, în timp de nouă luni, se face afară din societate. *Absolut nu* ne ocupăm de lumea și de timpul în care trăește artistul, fiindcă însușirile «timpului și ale societății», sunt tocmai de a ineca o personalitate în caracteristicile comune unei epoci, pe câtă vreme, însușirile unei puternice personalități sunt, din contra, de a caracteriza epoca prin sine.

e) *Ridicarea fantasiei la potența idealurilor*. Acest element al frumosului ar părea că e coprins în cel de-al doilea. Din nefericire însă, nu e. Mai cu seamă în artele plastice, mulți adevărați *artiști* nu au această facultate; mai mult chiar: școli și epoci întregi nu o au. Și cu toate astea e absolut trebuitoare, fiindcă *numai prin înfățișarea lucrurilor în perfectiunea lor cea mai înaltă, și prin depărtarea a tot ce deroagă de la această perfectiune, se poate atinge clasicitatea, punându-se astfel opera de artă la adăpost de mode, de inriuriri ale timpului, de uitare.*

VII. — Estetica romanelor lui Tolstoi.

Dacă lăsăm la o parte *Puterea Intunericului* și poate chiar *Kreuzersonate*, lucrări târzielnice ale autorului, — tot restul operei sale este de o *armonie perfectă*. De socotim numărul ființelor însuflețite de fantasia lui Tolstoi și ne gândim că nici una nu e trivială, suntem siliți să recunoaștem că geniul lui se încălzea în cele mai înalte sfere ale idealității și numai acolo crea. De la Anna Karenine la Natașa Rostow, de la Dolly la Sonia, de la Nicolae Ofticosul la Ivan Ilüch. de la Levine la Petre Besonkow, de la Wronsky la Anatole Kouraguine, de la Kitty la princesa Maria, — sunt oameni, toți, de cea mai desăvirșită realitate și cu cele mai deosebite caractere, dar nici unul nu-i trivial.

Anna Karenine (o cunoaștem), este o ființă care poate părea imorală aceluia soiu de femei pe care francezii le numesc *des prudes*, dar în realitate e o minunată natură, sinceră, cu sufletul arzător, care își lasă bărbatul cel ridicul ca să meargă după un amant. Negreșit că, a-ți lăsa bărbatul ca să te duci după un amant, nu e potrivit cu legile ipocrite ale societății. Autorul nu numai că simte aceasta, dar simte ceva și mai mult, anume că, dacă e un rău a fi silit să trăiești cu un bărbat egoist, rece, bătrân, nesuferit, e și mai rău a-l lăsa, ca să te duci după un altul ténér și iubit. O infamie a firii omenești. Anna Karenine, urmând pe amantul ei în lume, se supune unei puternice porniri a naturii sale individuale, și critica nu o poate atinge, fiindcă așa sunt efectele: oarbe, personale, absolute. Dar Anna Karenine suferă că e silită să joace rolul de *metresă*, și întru aceasta se supune earăș naturii sale, dar de astă dată naturii sale sociale, sau, și mai bine, sociabile. Prin urmare teza și antiteza. Sfirșitul romanului pare chiar a căuta să mulțumească numai morala și a da prevalență antitezei, fiindcă, după cum știm, Anna se omoară singură.

Tot cam așa e Natașa Rostow. Cătă fineță, cât farmec în caracterul acelei copile, care iubește pe Andrei Bolkowsky printr'o ideală aplecare a firii sale femeiești cătră bărbat, ca

specie, si apoi iubește pe Kouraguine, ca individ, cu toată puterea tinereții pasionate, spre a se întoarce apoi earăș spre Andrei Bolkowski murind. O nestatornicie care ar fi respin-gătoare dacă n'ar fi pusă într'o fire de o sinceritate încântă-toare, care sinceritate armonizează și esplică esteticește ceea ce cu stricta morală in mână e monstruos.

Dante, in *Divina Commedia*, are două femei vinovate : pe *Francesca d'Arimino* (Cântul V din Infern) și pe *Pia di Siena* (Cântul V din Purgatoriu). Cea dintâi și-a înșălat bă-rtul cu cumnată-seu, prin umare un incest, o monstruositate cu totul antiestetică, dacă n'ar fi cele 6 terțete, prin care Dante face pe Francesca să-și istorisească amorul, și din care cerem voe să reproducem trei :

Noi leggevamo un giorno per diletto
Di Lancillotto, come amor lo strinse:
Soli eravamo e senz' alcun sospetto.

Quando leggemo il disiato riso
Esser baciato da cotanto amante,
Questi, che mai da me non fia diviso,

La bocca mi baciò tutto tremante:
Galeotto fu 'l libro e chi lo scrisse:
Quel giorno più non vi leggemmo avante.

Erau singuri, după cum spune ea, și nu bănuiau nimic ; citeau o carte de dragoste ; când ajunseră la scena sărutării. Paul nu mai știu ce face și sărută și el pe Francesca « tutto tremante » ; *Tălharul fu cartea, și cel ce o scrisse* zice sufletul rătăcitor al femeii. — Cum se schimbă numai decât scena ! Cine se mai gândește la incest, la monstruositate ? Doi tineri increzători in ei, citesc împreună, și când cartea vinovată le vorbește de amor, de propriile lor simțiri, el o sărută. E o așa de desăvirșită armonie a celor două suflete, încât sin-gura părere de rău ce o ai încă, dacă nu ții seamă de pre-

judecățile timpului, e că Dante nu le-a făcut loc larg în Raiu. Și ce freacă de dulci vorbe trece în aer, când Francesca zice: *La bocca mi baciò tutto tremante!* Cum te simți numai decât ridicat într'o atmosferă senină de impersonalitate! Ceea ce n'a putut să facă binele (fiindcă nu se poate afirma că acțiunea lor e bună) spre a produce sentimente morale, a făcut frumosul, producând sentimente estetice. Propriamente vorbind, lucruri morale sau imorale nici nu există în natură: există numai lucruri frumoase sau urite. De aceea și trebuie să ne preocupăm, în artă, de a lăsa morala imediată a lumii la o parte, și a da numai frumosul imediat, spre a ajunge la sentimente estetice complete, cari ne ridică în sfere ideale și prin chiar aceasta ne duc la morala mediată.

Lăsăm pe *Pia di Siena*, a cărei analiză presupune o specială cunoștință de Dante. Casul e însă aproape identic cu cel de sus, și poetul i-a dedicat numai un terțet, *) prin care o purifică în fața posterității.

Ca Anna Karenine și ca Natașa sunt toate figurile, adevărate. Dolly, Soina, Maria Bolkonsky, Levine și Petre Besonkhov sunt făpturi ideale în lume ca și în roman. Nicolae oficiosul și Ivan Ilutch sunt ceva mai vulgari, ba în *Moartea lui Ivan Ilutch*, autorul merge până la mărunțisuri de un naturalism supărător. Dar asemenea detalii nu stau niciodată de sine, ci au cuventul lor de a fi, — în specie, spre a face să reeasă adâncă milostenie cu care Gherassim, sluga lui Ilutch, îngrijește pe nenorocitul lui stăpân. — Mai departe, Oblonsky, Wronsky, Kouraguine, sunt ștregari pe jumătate miserabili, pe jumătate oameni de omenie; — un amestec de *bine* și de *rău*, topit în fințe vii, cu o măească artă. — De nici unul însă nu se poate zice că nu e estetic. Toți sunt real și frumoși, și astfel toți implinesc prima condițiune: *natura și imitațiunea ei în tot ce are armonie.*

*) Ricorditi di me, che son la Pia;

Siena mi fe, disfecemi Maremma:

Salsi colui che innanellata pria,

Disposato m'avea con la sua gemma.

Cât despre sentimentul naturei propriu zisă, a lumii în afară de noi, Tolstoi, ca și Gogol, ca și Tourgheniew, îl are la cel mai înalt grad. Eată o scenă din Anna Karenive.

«Fâneața se întindea în poalele dealului cu brazdele de earbă deja cosite și cu mici movile negre de îmbrăcăminți țărănești. Levine, apropiindu-se, zări pe coșari cum mergeau scară unul după altul și cum înaintau pe pământul nepotrivit al feneței. Numără 42 de oameni și bagă de seamă că pe unii îi cunoștea, precum pe bătrânul Ermilă, în cămașă, cu spatele încovăiat, și pa flecăul Wassia, altă dată vizitativ la el.

Tit, dascălul lui în ale cositului, un bătrân mic și uscat era și el acolo, făcând brazde largi, fără să se plece, și mănuiind coasa cu îndemănare.

Levine se coborî de pe cal, și-l legă în marginea drumului, și se apropiă de Tit, care numai decât se duse să scoată o coasă ce-o ascunsese sub un mărăcine, și i-o dete.

«E gata, boerule, e cum e briciu, cosește singură» zise Tit, scoțându-și căciula și zimbînd.

Levine luă coasa. Cosașii, după ce-și isprăviseră linia, se întorceau pe drum; erau plini de sudoare, dar vioși și cu chef, și-și salutau cu toții stepănul, zimbînd. Nimeni nu în drăzni să deschidă gura, până ce un bătrân nalt și spinat, îmbrăcat c'un cojocel, îi vorbi cel dintâi:

«Boerule, cine începe o treabă, trebuie s'o sfîrșească!» zise el, iar Levine auzi printre cosași un ris înăbușit.

— O să mă lupt să nu mă întrecă alții, respunsei așăzându-se după Tit.

— Gata, adăogă bătrânul.

Tit îi făcu loc, și el prinse pasul în urma lui. Earba era scurtă și vînjoasă; Levine nu cosise de multă vreme, și, neliniștit de privirile îndreptate asupra-i, începî rîu, cu toate că de altminteri cosea bine.

Două glasuri dela spate ziceau:

«A'nceput rîu, ține coasa prea de scurt, ia te uită cum se pleacă.

— Lasă-te pe călcăiu.

— Merge, merge, o să se deprindă, zise bătrânul; eaca,

acuma a luat-o bine; faci roate prea mari, o să te ostenești răpede, în alte vremuri noi am fi fost bătuți, dacă munceam astfel.»

Earba devenea mai moale, și Levine, ascultând observațiile ce i se făceau fără să răspundă, urma pe Tit; făcure astfel vre-o sută de pași. Țăranul înainta fără să se oprească, dar lui Levine i se sfirșeau puterile, și se temea că n'o s'ajungă până la capăt; era tocmai să roage pe Tit să facă un popas, când acesta se opri de la sine, luă o mână de earbă, își șterse coasa și se puse s'o ascută. Levine se îndreptă de mijloc, și-și aruncă ochii împrejur c'un oftat de mulțumire. Lângă dinsul, un alt țăran, tot așa de ostent, se opri și el.

La a doua brazdă, totul merse bine: Tit înainta cu un pas după fie-care aducătură de coasă. Levine, care venea după dinsul, nu voia să fie întrecut; dar, tocmai când încordarea puterilor devenea așa de mare încât credea că nu mai poate, Tit se oprea și se punea să ascută.

Partea cea mai grea era sfirșită. Când munca reîncepu, Levine n'avu altă grijă, altă dorință, decât ca s'ajungă tot așa de răpede și tot așa de bine ca ceilalți. N'auzea decât șgomotul coaselor înapoi, nu vedea decât statura dreaptă a lui Tit mergend înainte, și semi-cercul pe care-l descria coasa pe earba ce se pleca ușor peoparte, tăind capetele mititele ale florilor. Deodată simți un fior plăcut de răcoare pe umeri și se uită la cer pe când Tit își ascuțea coasa, și văzù un nor negru; băgă de seamă că plouă. Unii dintre țărani se duseseră să-și ia câte o îmbrăcămintă, alții făceau ca Levine și se lăsau ca să-i ploaie.

Munca înainta. Levine pierduse cu desăvirșire noțiunea timpului și a ciasului. Ocupația sa, în acest moment, îi părea plină de farmec; era o stare de inconșiență, în care, liber și nerespunzător, uita cu totul ceea ce făcea, cu toate că munca lui valora cât a lui Tit.

În vremea asta, Tit se apropiase de betrân și cercetau soarele amândoi. «De ce-or fi vorbind? pentru ce nu urmăm mai departe?» își zise Levine, fără a se gândi că țăranii mun-

ceau de aproape patru ore neintrerupt, și că era vremea măn-cării.

«Trebuie să imbucăm ceva, boerule, zise bătrânul.

— E așa de târziu? Dacă-i așa, să mâncăm.»

Levine dete coasa lui Tit, și trecând cu țărani peste întinsele brazde de fân cosit pe cari ploaia le udase ușor, se duse să-și caute calul, pe când cosașii scoteau pâinea de sub sucmanele de pe earbă. Tocmai atunci băgă el de seamă că nu-și alesese bine timpul, și că fânul era să-i fie ud.

«O să se strice tot, zise el.

— Nu te teme, boerule: cosește cu ploaie, usucă cu soare», zise bătrânul.

El își încălecă calul și se duse să-și ia cafeaoa acasă.

La reintoarcere, când începuse ear munca, Levine se așază între bătrânul cel nalt și osos, care-l poftise să-i fie vecin, și un țăran teneț, însurat de cu toamnă, care cosea vara asta pentru întâiași dată.

Bătrânul inainta cu pași mari și regulați, și cosea cu atâta indemănare că par'că și-ar fi mișcat brațele fără nimic în mână, umblând; coasa lui, bine ascuțită, părea a lucra singură.

Levine se puse din nou la treabă; în urma lui venea tenețul Mihăilă, cu pērul inodat deasupra capului cu earbă; fața lui teneță părea a munci cu restul trupului; dar dacă se uita cineva la el, numai decât suridea, și ar fi fost de o mie de ori mai bucuros să moară, decât să mărturisească că găsea lucrul greu.

Munca păru lui Levine mai puțin ostenitoare în căldura zilei; sudoarea îl răcorea, și soarele, arzându-i spatele, capul și brațele goale până la coate, îi da putere și energie. Momentele de uitare, de inconștiință, reveneau mai des, ear coasa lucra atunci de la sine. Cu adevărat, fericite momente! Când ajungeau la gărlă, bătrânul, care mergea inaintea lui Levine, își ștergea coasa cu earbă udă, o spăla în gărlă, și apoi îi aducea apă să bea.

«Ce zici de Kvasul meu, boerule? bun, ha?»

Și în adevăr, Levine socotea că n'a bēut niciodată ceva

mai bun decât această apă incropită, în care inotau fel de fel de erburi, cu o urmă de gust de rugină cum o lăsa blidul de fier al țăranului. Apoi venea plimbarea domoală și plină de mulțumire sufletească, când, cu coasa de-a spinare, își putea șterge fruntea, putea respira din plin, aruncând o privire către cosași, către pădure, către câmpuri, cu tot coprinsul lor imprejmuitor. Fericitele momente de uitare reveneau tot mai des, și coasa părea că trage după sine un trup plin de viață și că împlinește ca prin farmec, fără ajutorul gândirii, lucrarea cea mai regulată. În schimb însă, când trebuia să se oprească din această muncă inconscientă, spre a împrăștia bună oară un moșoroiu de pământ, or a smulge o tufă de măcriș selbatec, întoarcerea la realitate părea penibilă. Pentru bătrân era o glumă. Când da de un moșoroiu de pământ, îl strângea de-o parte cu piciorul, de cealaltă cu coasa, și în două trei lovituri îl gătea. Nimic nu scăpa nevăzut de dinsul; aci o poamă sêlbatecă, pe care o mânca sau o da lui Levine; aci un cuib de prepelițe din care bărbatul sbura speriat; aci o șopirlă pe care o ridica pe virful coasei ca pe o furculiță, după ce o arăta tovarășilor sêi. Dar pentru Levine și pentru țăranul cel tēner, odată aprinși la lucru, le venea cu greu să schimbe mișcarea și să cerceteze pământul.

Timpul trecea astfel fără să bage de seamă, și deja vremea mănăcii se apropia. Bătrânul arată lui stăpănu-sēu copii, cari țe jumătate ascunși de erburi, soseau din toate părțile, aducēnd cosașilor pâine și ulcioare cu Kvas, ce păreau prea grele pentru micile lor brațe.

«Uite sosesc bândarii» zise el, arătând spre copii; și, ridicând mâna în dreptul ochilor, se uită la soare.

Mai muncirē ce mai muncirē, până ce bătrânul se opri și zise cu hotărire :

«Acu să mănăcăm, boerule.»

(Va urma).

DUIULIU ZAMFIRESCU.

HĂRTII VECHI

TREIZECI DE ANI DE ISPRĂVNICAT

(1786—1816)

Este într'adever vrednic de mirare a găsi o asemenea stabilitate într'o vreme așa de agitată cum a fost la noi sfârșitul veacului trecut și începutul veacului al 19-lea. Bunul meu, Clucerul Constantin sau Dincă Socoteanu a fost neinterupt *ispravnic* de la anul 1786 până în anul 1816, când a răposat și adică 22 de ani la județul Vâlcea; 7 ani la Gorj și un an la Romanași. În acest lung interval de 30 de ani nu s'a schimbat mai puțin de 15 domnii și caimăcămii în capul țării, astfel găsim 6 domni fanarioți, pe Nicolae P. Mavrogheni, Alexandru C. Moruzzi, (de două ori) pe Alexandru I. Ipsilante, Mihail C. Șuțu, Constantin A. Ipsilante și Ion George Caragea; un guvernator austriac Fürst zu Hohenlohe, Feldzeugmeister; doi comandiri Rusești: comandir general Feldzeugmeister Graf von Mitrowsky și Marele comandir al armiei, un oarecare Laciebicoff, două căimăcămii (în anii 1793 și 1799); un Divan al Principatului Țării Românești; Întâiul Divan și Comitet al principatului Valachii, etc.

Se știe că în acele vremuri și până la Regulamentul Organic, se numeau câte doi ispravnici de fiecare județ, din care unul se indeletnicea cu administrația și cu perceperea dărilor și celalt cu partea judecătorească; aceasta cel puțin era pretextul, dar adevăratul motiv al acestor duble numiri, era ca, de ordinar, cel d'aldoilea ispravnic era *grec*, care nu

cunoștea limba țării și era numit pe lângă un pământean, ca să învețe românește cât și să se inițieze în ale administrației, dar adeseori, ambii ispravnici erau Români; astfel găsim în diferitele numiri ale Clucerului Socoteanu că a avut de tovarăși, cu care trebuia să lucreze *davalma*, greci ca medelnicerul Ianake, paharnicul Iordake Constantinidis, cămănarul Petraki Luki, paharnicul Parlapanis, pah. Iordake Mavrodoglu, Dumitrake Chrisoscoleos, cluceru Stefu, precum și Români ca Bengești, Vișoreni, Oteteleşeni, Vlădoiieni, Băbeni, Brăiloi, Gănești, Jieni, Ștefănești, etc.

Numirile se făceau de Domni sau Caimacami și cartea de numire era mai întotdeauna precedată de o scrisoare *oficioasă* adresată direct titularului ispravnic. Textul este aproape identic la toate, «după tipic» și în toate se recomandă cu multă stăruință ispravnicilor *să nu lase pe zapcii să facă jafuri și mănăitorii cu cât de puțun, nici hatir, voe veghiată sau interes*. Această recomandare s'ar putea face și astăzi deși ar avea acelaș efect ca și acum o sută de ani. Spre a stirpi abuzurile administrative nu este de ajuns amenințările platonice, trebuiesc legi severe și mai ales tribunale nu prea indulgente.

După treizeci de ani de slujbă continuă încetând din viață boerul Socoteanu, Vodă Caragea, recunoscând că «între cei cu osirdnică credință fiind fost și reposatul Clucer Constantin Socoteanu, carele a slujit în toată viața sa până ce «a murit în slujba Domniei și Țării cu călduroasă supunere și destoinică credință....» hărăzește casei răposatului *lude zece scutiși ...*

Din actele ce publicăm mai la vale, se vede asemenea cum națiunea era împărțită pe atunci în diferite caste sau clase; astfel găsim: Boeri, Boernași, Mazili, Breslași, Căpitani, Cumpaniști, Polcovnici, Vătași de plaiu, Părcălabi, Slujitori și Locuitorii țărani.

București, 26 Septembrie 1892.

GEORGE IOAN LAHOVARI

No. 1. — Nicolae Petre Mavrogheni, Voevod, numește pe biv vel Vistier Constantin Socoteanu, ispravnic la Sud Vâlcea, anul 1786.

Milosteiu Bajieiū Iō Nicolae Petru Mavrogheni Voevod i Prodo zemlia Vlahscoe, Dat-am cartea Domniei mele credinciosului Boieru Domniei mele Constantin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orânduit a fi ispravnic la sud Vâlcea împreună cu serdarul Anton Bengescu; deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășu său și să apuce amândoi treaba județului, ca să caute împreună cu silință poruncile ce se trimit de la domnia mea cu bună orânduială și să se silească pentru întregimea județului a chivernisi pe locuitori intru toate după poruncile ce se vor da de cătră Domnia mea, spre a fi cu toți mulțumiți de dreptate și atât D-lor să se ferească cât și oamenii și zapcii D-lor să nu-i îngăduiască a face jafuri cu cât de puțin, că și pentru aceia vor avea însăși a da seama; și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă de la Domnia mea. Poruncim Domnia mea și voe tuturilor locuitorilor acestui județ și mazili și breslași și căpitani și slujitori și locuitorii țării să fiți cu căzută supunere la numiții boeri orânduiți de domnia mea ca să poată săvirși poruncile Domniei mele...

(Iscălit) *Iō Nicolae Petre Mavrogheni*

1786, Maiu 28.

(L. P.)

(indecefrabil)

După condici

Procitoh

George logofet.

Vel logofet

No. 2. — Prințul de Hohenlohe, numește pe Constantin Vișoreanu și pe Constantin Socoteanu, ispravnici la județul sud Vâlcea, anul 1789.

Hohenlohe Prințipă,

D-voastră Boerilor, i Boernașilor mazili, i Căpitanelor, slujbașilor și tuturor lăcuiților duprin satele ot sud Vâlcea, vă facem înștiințare că cu isprăvnicia acestui județ, am orân-

duit pe Dumnealui aga Constantin Viişoreanu şi pe Dumnealui Constantin Socoteanu pitar, căroră aveţi a vă arăta cu supunere după căzuta datorie ca la nişte ispravnici, dându-le ascultare la toate poruncile ce vi se vor da de noi prin Dumnealor, ca şi Dumnealor să le poată săvirşi in vreme şi la sorocul ce li se vor cere, că ori carele nu se vor arăta cu supunere şi nu va da ascultare poruncilor, arătându ni-le pe unul ca acela se va pedepsi foarte straşnic, pentru că pe Dumnealor i-am ales şi le-am incredinţat toate trebile judeţului acestuia ca să poarte grija atât la împlinirea orânduelilor zaharelei din judeţ, cât şi pentru altele măcar ce se vor mişca, slujind cu dreptate şi ferind pe locuitori de a nu li se face cel mai puţin jaf şi măncătorii de către nimeni. — aceasta.

1789, Noemvrie 2.

(S. P.) *Fürst zu Hohenlohe, Feldzeugmeister.*

No. 3. — Excelenţia Sa Comandirul general Feldzeugmeister graf von Mitrowski, orânduieşte pe biv vel pitarul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud Vâlcea, 1791.

De la Divanul Banatului Craiovei,

Fiindcă din porunca Excelenţiei Sale Domnului Comandir General Feldzeugmeister graf von Mitrowski, s'au orânduit ispravnic la Sud Vâlcea, Dumnealui biv vel pitar Constantin Socoteanu, şi să aibă a căuta toate trebile şi poruncile ce vor fi date pentru trebuinţele şi cererile oştirilor împărăteşti a le săvirşi la vreme şi fără cusur, pentru care scriem şi Dumitale pitare Socotene să te uneşti la toate cu Dumnealui medelnicerul Ianake, tovarăşul D-tale şi amendoi să imbrăţişaţi treaba cum se cade şi să vă nevoiţi a pune silinţă la toate trebile a le împlini, cât şi cererile oştirilor, la vreme şi fără sminteală, păzind şi dreptăţile săracilor locuitori, ca să nu li se facă nepăstuiuri de către nimeni şi să-i feriţi de jafuri şi măncătorii atât de zapcii Dumneavoastră cât şi de alţii că toate ori la ce se va urma dinpotrivă însuşi DV, veţi fi răspunzători. Deosebit nici D-ta să nu cauţi hatir, voe veghiată,

interes sau măcar cel puțin la ori ce ar fi, ci slujba imperătească să o săvirșești la vreme și după cerere și să te arăți cu toată protomia și dreptatea asupra săvirșirii slujbei ca să-ți fie slujba văzută și cunoscută în faptă, să dobândești și altă cinste și milă a Excelenții Sale Domnului Comandir general; ear urmând împotriva și neimplinind poruncile la vreme, după cererea trebuințelor și arătându-te cu imilie (?) și nepurtare de grijă, să știi cu hotărîre că nu numai vei fi numai decât lipsit din slujba ispravnicatului acelu județ ci încă vei fi respunzător.

De care scriem și Dv. Boerilor, i Boernașilor, Mazililor, Breslașilor i tutulor locuitorilor de obște ce ve aflați în acel județ să-l știți și să-l cunoașteți pe mai sus numitul Boer de ispravnic și toată supunerea și ascultarea să-i dați ca să poată împlini toate cererile și trebuințele ostășești la vreme și la soroacele ce i se cer, că ori carele nu va da ascultare să știe că înștiințându-se Divanul, pe unul ca acela ce va fi pricinuitore după dreptatea sa își va lua căzuta respălțire. (Urmează iscăliturile).

1791, Iulie 2.

Mortag — . . . . .¹⁾ paharnic — George. — . . . . .¹⁾
Stolnic — . . . . .¹⁾ Clucer . . . . .²⁾

Procitoh, *Logofet.*

No. 4. Coimacamia Țării Românești, numește pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud. Vâlcea în locul repositului Dincă Bengescu. — Anul 1793.

Noi caimacamii Țării Românești,

Dat-am această carte a noastră d-lui Constandin Socoteanu biv vel vistier și cu socoteală de obște s'au găsit cu cale a fi ispravnic la Sud. Vâlcea în locul repositului Dincă Bengescu, împreună cu d-l Manolache Cuparul, deci priimind cartea aceasta d-lui mai sus numitul boer să aibă a merge

¹⁾ Indescifrabil.

²⁾ Indescifrabil, scris cu litere latine.

la numitul județ și unindu-te cu tovarășul d-tale să apucați trebile județului cu silință a săvirși fără de cusur toate poruncile ce vi se vor trimite și păzind dreptatea lăcuitorilor intru toate să vă feriți atât d-v. cât și pe oamenii d-v. să nu-i îngăduiți a face jafuri și mănătorii cu cât de puțin, că și pentru aceasta veți avea inșive a da seama, ci să vă siliți a chivernisi pe locuitori intru toate cu dreptate ca să vă fie slujba cunoscută și ca să puteți câștiga mila Măriei Sale prea înălțatului nostru domn și stăpân Alexandru Muruzi Voevod, pentru care poruncim și voă tuturor lăcuitorilor țărani, mazili, breslași, căpitani și slujitori, să fiți cu căzută supunere la numiții boeri ispravnici. Aceasta.

1793. Ghenarie 16

(Urmează iscăliturile) † *Filaret (?)*—(indescifrabil) *Ban—Ghica Ban—*(indescifrabil) *Constantin Caragea, hatman* — (indescifrabil) — (indescifrabil).

Vel logofăt (indescifrabil)

Bil vel stolnic.

După condică.

No. 5.—Alexandru Constantin Muruzi Voevod, orânduște ispravnic la Sud Vâlcea, pe biv vel vistier Constantin Socoteanu, în locul medelnicerului Oteteleşanu, anul 1796.

Milosteiu bajicio. Iw Alexandru Constantin Muruzi Voevod, i gospod sembla Vlahscoie, dat-am cartea Domniei mele credinciosului boerului Domniei mele Constantin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orânduit Domnia mea ispravnic la Sud. Vâlcea în locul medelnicerului Oteteleşanu; deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul său și să apuce amândoi trebile județului cu silință ca să caute împreună cu silință poruncile ce se trimit de Domnia mea, să se silească cu toată sirguinta pentru întregimea județului, pentru adunarea și străngerea locuitorilor celor risipiți la lăcașurile și la odihna lor; să păzească dreptatea săracilor lăcuitori intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de ori-ce nedreptăți și jafuri urmând

poruncilor și poveșuirilor ce i s'au dat de cătră Domnia mea și nu numai d-lor să se ferească de ori-ce urmare împotriva poruncilor Domniei mele, ci și pe zapcii d-lor să nu-i îngăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf cât de puțin locuitorilor peste poruncile Domniei mele, căci pentru aceea vor avea însuși a da seamă, și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă și cinste de la Domnia mea, cum și împotriva când va face vre-un cusur va cădea in urgia și pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea și voe tuturor lăcuitorilor acestui județ, mazili, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la numiții boeri orânduți de Domnia mea ca să poată sevirși poruncile Domniei mele i . . . . .⁽¹⁾

1796. Aprilie 26.

(iscălit) *Iw Alexandru Constandin Muruzi Voevod.*

(indescifrabil)

(L. P.)

După condică.

Biv vel logofăt.

Răducanu biv. g. logofăt.

Condicar

No. 6. Cartea lui Alexandru Ioan Ipsilant, vodă, prin care orânduște pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vélcea, împreună cu serdarul Vlădoianu și dă instrucții cum să administreze județul. — Anul 1796.

Milosteiu Bajiciu *Iw Alexandru Ioan Ipsilanti*, Voevod, i Gospod zemlia Vlahscoie, Dat-am cartea Domniei mele credinciosului boerului Domniei mele Constandin Socoteanu, biv vel vistier, pre carele l'am orânduut Domnia mea ispravnic la Suđ. Vélcea împreună cu serdarul Vlădoianu, deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul seu și să apuce amendoi trebile județului cu silință ca să caute împreună poruncile ce se trimit la Domnia mea, să se silească cu toată

¹ Urmează formula slavonească.

sărguința pentru întregimea județului, pentru adunarea și strângerea lăcuitorilor celor risipiți la lăcașurile și la odihna lor, să păzească dreptatea seracilor lăcuitori intru toate spre a petrece cu toate bine chivernisiți, mulțumiți și fericiți de ori-ce nedreptăți și jafuri, urmând poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat de cătră Domnia mea; și nu numai dumnealor să se ferească de ori-ce urmare împotriva poruncilor Domniei mele, ci și pe zapcii d-lor să nu îngăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf cât de puțin locuitorilor peste poruncile Domniei mele, că și pentru aceea vor avea însăși a da seamă și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută in faptă, va avea milă și cinste de la Domnia mea, cum și împotrivă când vor face vre-un cusur va cădea in urgia și pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea și voe tutulor locuitorilor acestui județ, mazili, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la numiții boeri orânduți de Domnia mea ca să poată să-virși poruncile Domniei mele. (Urmeaza formula finală in slavonește).

1796. Noemvrie 27.

(iscălit) *Alexandru Ioan Ipsilant, Voevod.*

altă iscălitură indiscifrabilă.

(Pecetea gospod.)

După condică

Ruducanu biv. g. logofet.

condicar

No. 7. — Scrisoarea lui Alexandru Ioan Ipsilant prin care confirmă pe vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vâlcea, împreună cu serdarul Ioniță Vladoianul, anul 1796.

Io Alexandru Ioan Ipsilant Voevod boj milosteiū i gospod semlia Vlahscoie.

Adresa: *Credinciosului boerului Domniei Mele Constantin Socoteanu, bil vel Vistier, ispravnic ot sud Vâlcea cu sănătate să se dea.*

Credinciosul boerul Domniei Mele Constantin Socoteanu, bil vel vistier, ispravnic ot Sud Vâlcea sănătate!

Avend Domniamea inșjiințare de Domniata, cum că ești destoinic a ne sluji cu silința, vrednicia și credința cea

cuviincioasă in dregătoria isprăvnicii și incredințându-ne că de când te-ai orânduit ispravnic la acel județ te-ai purtat cu silința cea cuviincioasă, eată dar și Domnia mea te miluim cu isprăvnicia acestui județ dimpreună cu credinciosul boerul Domniei Mele Ioniță Vladoianu, bil vel sârđar; deci primind porunca aceasta să vă uniți amĕndoi și căutând trebile davalma să fi următor intocmai poruncilor ce-ți se trĕmiserĕ acum, și arătĕndu-te cu slujbă plăcută vei fi deapururea impărtășit de milele Domniei Mele și fii sănătos.

1796, Noembrie 27.

No. 8. — Cartea lui Alexandru Ioan Ipsilant, Vodă, prin care orĕnduește pe biv vel vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic la sud Gorj. Anul 1799.

Milosteiu Bojieiū Ioā Alecsandru Ioan Ypsilant, voevod, i gospod zembla Vlahscoie, dat-am cartea Domniei Mele credinciosului boerului Domniei Mele biv vel vistier Constantin Socoteanu, pe care l'am orĕnduit Domnia mea ispravnic la sud Gorj in locul stolnicului Dumitrache Băbeanu. Deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășu-seu și să apuce amĕndoi trebile județului cu silință ca să caute impreună poruncile ce se trĕmit de la Domnia Mea; să se silească cu toată sirguința pentru intregimea județului; pentru adunarea și stringerea lăcuitorilor celor risipiți la lăcașurile și la odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și fericiți de orice nedreptăți și jafuri, urmĕnd poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat de către Domnia Mea; și nu numai d-lor să se fe-rească de orice urmăriri impotriva poruncilor Domniei Mele, ci și pe zapcii d-lor să nu-i îngĕduiască a face vreo supărare sau vre un jaf căt de puțin locuitorilor peste poruncile Domniei Mele; că și pentru aceia vor avea insuși a da seamă; și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiind slujba cunoscută in faptă, va avea milă și cinste de la Domnia Mea, cum și impotrivă, când va face vre-un cusur va cădea in urgia și pedeapsa Domniei Mele.

Poruncim DomniaMea și voue tuturor lăcuiitorilor acestui județ, mazili, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la numiții boeri orânduți de Domnia Mea, ca să poată săvirși poruncile Domniei Mele. (Urmează formula finală in slavonește).

1797. Octomvrie 10.

(iscălit) *Ioan Alexandru Ioan Ipsilant, Voevod.*

altă iscălitură indescifrabilă

(Pecetea gospod.)

După condică.

Răducanu biv g. logofet.

condicar

No. 9. — Caimacamatul Țării Românești orânduște pe biv vel pitarul Dincă Socoteanu, ispravnic la Sud. Vâlcea, in locul paharnicului Iordache Constandinidis, anul 1799.

Noi Caimacamii Țării Românești,

Prin această carte a divanului eată să orânduște ispravnic la sud Vâlcea dumnealui biv vel pitar Dincă Socoteanu in locul paharnicului Iordache Constandinidis; deci mergënd la numitul județ să aibă a căuta toate trebile județului impreună cu tovarășul seu silindu-se la sevirșirea poruncilor și păzind dreptatea și cumpănirea lăcuiitorilor cu toată scumpătatea, pentru care se poruncește și voue polcovnicilor de județ, căpitanilor, slujitorilor, părcălabilor și tuturor lăcuiitorilor ai județului, pe mai sus numitul boer să-l cunoașteți de ispravnic și să-i dați tot felul de ascultare și supunere ca să poată sevirși poruncile ce i se vor trâmite la vremea cea cuviincioasă.

1799. Februarie 9.

(iscălit) (Indescifrabil) *Ban.*

Vel logofet.

No. 10. — Carte Domnească a lui Alexandru Constantin Muruzi, Vodă, prin care orânduiește ispravnic la Sud, Vâlcea pe biv vel vistierul Const. Socoteanu, împreună cu căminarul Luchi, Anul 1799.

Milostiū bojieiū Iw Alexandru Constantin Muruzi, Voevod, i gospod semlia Vlahscoie, dat-am cartea Domniei Mele, credinciosului boerului Domniei Mele biv vel vistier Constandin Socoteanu, pe care l'am orândit Domnia Mea ispravnic la sud Vâlcea împreună cu căminarul Luchi; deci mergend la numitul județ să aibă a se unī cu tovarășul seu și să apuce amendoi trebile județului cu silință ca să caute împreună poruncile ce se trāmit de la Domnia Mea, să se silească cu toată sirguinta pentru intregimea județului, pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la lăcașurile și la odihna lor și să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și fericiți de orice nedreptăți și jafuri urmând poruncilor și povățuirilor ce s'au dat de către Domnia Mea, și nu numai dumnealor să se ferească de orice urmări impotriva poruncilor Domniei Mele, ci și pe zapcii dumnealor să nu-i îngăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf, cât de puțin locuitorilor peste poruncile Domniei Mele ca și pentru aceia vor avea însuși a da seamă și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută in faptă, va avea milă și cinste de la Domnia Mea, cum și impotrivă când va face vre-un cusur, va cădea in urgia și pedeapsa Domniei Mele.

Poruncim Domnia Mea și voe tuturor lăcuiitorilor acestui județ, mazili, căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la numiții boeri, orânduți de Domnia Mea ca să poată săvirși poruncile Domniei Mele. (Urmează formula finală in slavonește).

1799. Martie 19.

(iscălit) *Alexandru Constantin Muruzi, Voevod.*

altă iscălitură indescifrabilă

(Pecetia gospod.)

No. 11.—Scrisoarea lui Alexandru Costandin Muruzi, Voevod către vistierul Constantin Socoteanu, ispravnic ot Vâlcea, prin care-l incunoștiințează că în locul Paharnicului Dumitru Brăiloiu, a numit ca ispravnic la acel județ pe căminarul Petrache Luchi,

*Iw Alexandru Const. Muruzu, Voevod, boj. milit.
i Gospod zamlia Vlahscoie.*

Credinciosule boerul Domniei mele Constantin Socotene biv vel vistier, ispravnic ot Vâlcea, sănătate. Fiindcă la acel județ in locul paharnicului Dumitru Brăiloiu, am miluit cu isprăvnicia pe cinstitul și credinciosul boerul Domniei mele Petrache Luchi, bil vel căminar, carele viind aci să petreceți intru unire amendoui, căutănd deavalma trebile județului și silindu-vē spre săvirșirea poruncilor Domniei mele intru a nu se face vre un cusur, pentru ca să fie slujba plăcută Domniei mele și fi sănētos.

1799, Martie 19.

(Adresă). *Credinciosului boerului Domniei mele Constantin Soco'eanu biv vel vistier, ispravnic ot sud Vâlcea cu sănătate să se dea.*

No. 12. — Mihai Constantin Suțu, Vodă, orânduēște pe biv vel Stolnicu Costandin Socoteanu, ispravnic la sud Vâlcea. Anul 1801.

Milostiiu băjiceiu, Iw Mihail Costandin Suțul, Voevod, i gospod zemblia Vlahscoie. Dat-am domneasca Noastră Carte, cinstitului și credinciosului boerului Domn'i mele, biv vel Stolnicul Costandin, pe care l'am orânduuit Domnia mea ispravnic la sud Vâlcea ¹⁾.

Deci mergēnd la numitul județ să aibă a se unī cu tovarășul sēu și să apuce amēndoi trebile județului cu silință ca să caute impreună poruncile ce se trimit dela Domnia mea. Să se silească cu toată sirguinta pentru intregimea județului, pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la loca-

¹⁾ Nu se arată impreună cu cine și este lăsat loc alb in original.

șurile și odihna lor. Să păzească dreptatea săracilor locuitori între toate, spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și fericiți de orice nedreptăți și jafuri, urmând poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat de cătră Domnia mea. Și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmare împotriva poruncilor Domnii mele, ci și pe zapcii Dumnealor să nu-i îngăduiască a face vre-o superare sau vre-un jaf cât de puțin locuitorilor peste poruncile Domnii mele, că și pentru aceea vor avea însuși a da seamă. Și așa slujind cu dreptate întru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută în faptă va avea milă și cinste dela Domnia mea ; cum împotriva când va face vre-un cusur va cădea în urgia și pedeapsa Domnii mele. Poruncim Domnia mea și vouă tuturor locuitorilor acestui județ, Mazili, Breslași, Căpitani și Slujitori și să fiți cu căzută supunere la numiții Boieri orânduți de Domnia mea ca să poată săvirși poruncile Domniei mele. (Urmează formula finală în slavonește.

Leat 1801, Noemvrie 29.

(iscălit) *Iw Mihail Costandin Suful. Vorvod.*

Altă iscălitură ilisibilă.

(Pecetea Domnească).

După condică

. . . . Vel logotet.

Răducanu biv g. logofăt.

Condicar,

No. 13. — Cartea Domnească a lui Costandin Alexandru Ypsilant, Vodă, prin care orânduște pe biv vel Stolnicu Cnstantin Socolescu, ispravnic la Sud Vâlcea. Anul 1806.

Milostiu biojiciu. Iw Constantin Alexandru Ipsilant, Voevod, i gospod sembla Vlahscoie. Dat-am Domnia noastră carte celui de credință Boerului Domniei mele biv vel Stolnicu Costandin Socoteanu, pe care l'am orânduit Domnia mea ispravnic la Sud Vâlcea, împreună cu paharnicul Parlapanis. Deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul său ca să caute amândoi trebile județului cu silință pentru

intregimea județului pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor, să păzească dreptatea săracilor locuitorilor intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și fericiți de orice nedreptate și jafuri, urmând poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat de cătră Domnia mea, și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări împotriva poruncilor Domniei Mele, ci și pe Zapcii Dumnealor să nu-i îngăduiască a face vre-o supărare sau vre-un jaf cât de puțin locuitorilor peste poruncile Domniei mele ci și pentru aceia însuși vor avea a da seamă; și așa slujind cu dreptate și credință intru toate și fiindu-i slujba cunoscută in faptă va avea milă și cinste dela Domnia mea; cum și împotrivă, când va face vre-un cusur va cădea in urgia și pedeapsa Domniei mele. Poruncim Domnia mea și voue tuturor locuitorii acestui județ, Mazili, Breslași, Căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la orânduții Boeri de Domnia mea, ca să poată săvirși poruncile Domniei mele (Urmează formula finală in slavonește).

1806, Fevruarie 1.

(iscălit) *Iw Costandin Alexandru Ypsilant, Voevod.*

Altă iscălitură indescifrabilă.

(Pecetia Domneasca).

- No. 14. — Const. I. Ipsilante orânduște pe biv vel caminar Const. Socoteanu ispravnic la sud Gorjiu.

(Adresă). *Cinstitului și credinciosului Boerul Domniei mele, biv vel caminar Constandin Socoteanu, ispravnic ot sud Gorjiu, cu sănătate să se dea.*

*Iw Constandin Alexandru Ypsilanti, Voevod, Domnul
Moldovii și a Valachiei,*

Cinstitul și credinciosul boerul Domniei mele, biv vel stolnic Costandin Socoteanu, sănătate, fiindcă te-am mutat cu isprăvnicia la sud Gorjiu in locul paharnicului Iordache Mavrodoglu, tovarăș cu clucerul Constandin Brăiloi, ear la

Vălcea in locul Dumitale am orânduit pe căminarul Iancu Teohare; deci primind această poruncă a Domniei mele și osebită carte către clucerul Brăiloiu, să te scoli să mergi la județul Gorjiu, unde te-ai orânduit ispravnic și intilnindu-te cu tovarășu să petreceți intr'o unire amendoi și d'avalma căutând trebile județului, să vă siliți spre săvirșirea tuturor poruncilor Domniei mele ce se va da, a nu se intimpla cel mai puțin cusur, ca să vă fie slujba plăcută Domniei mele, și să fii sănătos.

1817, Mai 12.

No. 15. — Dela Divanul Prințipatului Țării Romănesci, către Dumnealui Stolnicu Costandin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-a orânduit cu ispravnicia la Sud Romanați in locul Dumnealui paharnicul Ioan Gănescu, primind această carte a Divanului vei merge acolo la județ și impreunădu-te cu tovarășul Dumnitale, slugerul Grigorie Brăiloiu, să petreceți intr'o unire amendoi și d'avalma, căutând trebile județului să vă siliți spre sevărșirea tuturor poruncilor, să nu se intimple cel mai puțin cusur ca să vă fie slujba plăcută Divanului. Aceasta.

1808, August 29 zile.

(Urmează iscăliturile indescifrabile a 7 boeri Divanesci).

Dositeiu, Ungrovlachias.

Isac Rallet.

Barbu Văcărescu.

(Urmează încă 4 iscălituri indescifrabile).

No. 16. — Dela Divanul Prințipatului Țării Romănești.

S'au dat această carte a Divanului Dumnealui Stolnicului Costandin Socoteanu, ce s'a orânduit ispravnic la Sud Romanați in locul paharnicului Gănescu; deci mergend la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul seu, să apuce

amândoi trebile județului cu silință ca să caute împreună poruncile ce se trimit de la Divan și să silească cu toată sirguinta pentru întregimea județului pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor, să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de orice nedreptate și jafuri urmând poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat dela Divan și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmare împotriva, ci și pe zapcii Dumnealor să nu-i îngăduiască a face cât de puțin jafuri și măncătorii, că și pentru aceia vor avea a da însuși seamă; și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință, ii va fi slujba cunoscută in faptă . . . Se poruncește și voue tuturor locuitorilor acestui județ, mazili, breslași, slujitori și căpitani, să dați supunere și ascultare la numiții boeri, să poată săvirși poruncile Divanului.

1808, August 29.

(Aceleași semnături ca la No. 16).

Vel logofăt,

După condică.

No. 17. — De la întâiul Divan al Principatului Valachiei.

S'a dat cartea Divanului Dumnealui Caminarului Costandin Socoteanu, pe carele s'au orânduit la Sud Gorjiu in locul paharnicului Stan Jianu; deci mergënd la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul seu și să apuce amândoi trebile județului cu silință, ca să caute poruncile împreună ce se trimit dela Divan. Să se silească cu toată sirguinta pentru întregimea județului, pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de orice nedreptăți și jafuri, urmând poruncilor și povățuirilor ce s'au dat de către Divan; și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări împotriva poruncilor Divanului, ci și pe zapcii Dumnealor să nu-i îngăduiască a face vre-o supărare sau vre-un

jaf, cât de puțin locuitorilor peste poruncile Divanului; că și pentru aceia vor avea însuși a da seamă. Și așa slujind cu dreptate intru toate și cu credință și fiindu-i slujba cunoscută în faptă, va avea mlă și cinste dela Divan; cum și impotrivă, când va face vre-un cusur, va cădea în urgie și pe-deapsa Divanului.

Poruncim și vouă tuturor locuitorilor acestui județ, mazi, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu căzută supunere la numiții boeri orânduți de Divan ca să poată săvirși poruncile.

1808, Octomvrie 21.

(Urmează iscăliturile boerilor Divanești).

*D. al Ungrovl.*¹⁾, — *Iosif Argeș*, — *indescifrabil*, — *indescifrabil*. — *Isaac Kalet*.

No. 18. — Dela întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahii, către Dumnealui biv vel căminarul Constantin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-ai mutat cu isprăvnicia la Sud Gorj în locul Dumnealui Paharnicului Stănuță Jianu, ear la Romani unde ai fost până acum, s'au orânduit în locul Dumnitale slugerul Costandin Bengescu; priimind această carte a Divanului să paradoseshi trebile județului Romaniului, ce și-au fost asupra Dumnitale la Dumnealui slugerul Costandin Bengescu și după aceasta te vei scula de vei merge la județul unde ești orânduit ispravnic și împreunădu-te cu Dumnealui medelnicarul Răducanu Bengescu, tovarășul Dumitale să petreceți într'o unire amendoși și d'avalma, să căutați trebile județului silindu-vă spre săvirșirea tuturor poruncilor a nu se întâmpla cel mai puțin cusur ca să vă fie slujba plăcută Divanului.

1808, Octomvrie 20.

(Urmează iscăliturile indiscifrabile a trei boeri Divanești)

¹⁾ Probabil *Dosithei*, Mitropolitul care a păstorit dela 1793 până la 1810.

No. 19. — Dela întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei, către Dumnealui biv vel Căminar, Costandin Socoteanu.

Fiindcă Dumneata te-ai orânduit halea ¹⁾ cu isprăvnicia la Sud Vâlcea; după priimirea acestei cărți a Divanului fără de altă indoire cu toată osirdia să imbrățișezi trebile județului, silindu-te ca la vreme să ia toate poruncile bună săvîrșire, a nu se intimpla cel mai puțin cusur, să fie slujba Dumitale plăcută Divanului. Aceasta.

1809, Aprilie, 28.

(Urmează iscăliturile).

D. al Ungrovl.

Alte patru iscălituri indiscredibile. — *Barbu Văcărescu, — Iancu Ralet.*

No. 20. — Dela întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei.

S'au dat această carte a Divanului Căminarului Costandin Socoteanu, care s'a orânduit ispravnic la Sud Vâlcea; deci mergînd la numitul județ să aibă a se uni cu tovarășul său și să apuce amîndoi trebile județului cu silință ca să caute împreună poruncilor Divanului. Să se silească cu toată sîrguința pentru întregimea județului, pentru adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor; să păzească dreptatea săracilor locuitori intru toate, spre a petrece cu toți bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de orice nedreptăți și jafuri, urmînd poruncilor Divanului, și nu numai Dumnealor să se ferească de orice urmări împotriva poruncilor, ci și pe zapcii Dumnealor să nu-î îngăduiască a face cît de puțin jafuri și mîncătorii locuitorilor, căci și pentru aceia vor avea D-lor a da seamă. Poruncește Divanul și vouă tuturor locuitorilor acestui județ, mazili, breslași, căpitani și slujitori să fiți cu

¹⁾ *Halea* înseamnă «în activitate» în opoziție cu *paia* care înseamnă «în retragere». (V. Bis. ortodoxă Rom. No. 2 anul 1887).

cuvântă supunere la numiții boeri ispravnici, ca să poată să virși poruncile Divanului.

(Urmează iscăliturile),

1809, Aprilie 28.

D. al Ungrovl.¹⁾

și alte șease iscălituri indiscifrabile.

(După condică).

No. 21. — Dela întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei.

Cinstitul D-l biv vel caminar Constandin Socotene! Fiindcă după întărirea mai marelui Comandir al armiei, te-ai orânduit ispravnic la Sud Vâlcea, in locul Dumnealui serdarului Costache Ștefănescu, tovarăș cu Dumnealui Dumitrache Chrisoscoleu, ci să te scoli să mergi la județ și sosind acolo, mai întâi să ceri dela selevu²⁾ D-tale toate socotelile și hărtiile ce vor fi asupra-i și pliroforosindu-te de orice trebi ale județului dimpreună cu tovarășul D-tale, să le imbrățișați cu toată osirdia și credința, silindu-vă a le săvirși la vreme și la soroc, urmând intru toate intocmai după coprinderea lumnatului mai marelui Comandir și după povățuirile Divanului ce vi se dă; căci impotrivă urmând invinovățirea va fi asupra-vă și nici o indreptare nu vei putea afla.

1812, Iulie 1.

(Urmează iscăliturile boerilor din Divan in număr de șease, din care una singură se poate descifra, adică Constandin Predescu).

No. 22. — Dela întâiul Divan și Comitet al Principatului Valahiei.

S'au dat această carte a Divanului Dumnealui biv vel Caminar Dincă Socoteanu, pe carele l'au orânduit Divanul

¹⁾ Probabil Dositheiu, Mitropolitul care a păstorit de la 1793 până la 1810.

²⁾ Probabil insemnează «predecesorul».

ispravnic la Sud Vâlcea, împreună cu Dumitrache Chrisoscoleu ; deci mergend la numitul județ, să aibă a se uni cu tovarășul său, să se apuce amândoi de trebile județului cu silință ca să caute împreună poruncile ce se trimit de la Divan ; să se si-lească cu toată sirguința pentru intregimea județului, i adunarea și stringerea locuitorilor celor risipiți la locașurile și odihna lor, să păzească dreptarea locuitorilor intru toate spre a petrece cu toții bine chivernisiți, mulțumiți și feriți de orice nedreptăți și jafuri, urmând poruncilor și povățuirilor ce i s'au dat dela Divan, și nu numai însuși Dumnealui să se fe-reasă de orice urmări impotriva poruncilor Divanului, ci și pe zapcii și oamenii D-sale să nu-i îngăduiască a face vre o supărăre sau vre-un jaf cătuș de puțin locuitorilor, căci și pentru aceia însuși Dumnealor vor avea a da seamă. Și așa slujind intru toate cu dreptate și cu credință și fiindu i slujba cunoscută in faptă, va avea milă ori cinste de la Divan : ear in potrivă făcend vre-o urmare va cădea in urgie și in pedeapsa Divanului și nu se va mai invrednici altă-dată a mai intra la slujbă.

Poruncește Divanul și vătașilor de plai, i căpitanilor și slujitorilor, i mazililor și breslașilor cum și voue tutulor locuitorilor de obște să fiți cu căzută supunere și ascultare la numiți ispravnici orânduți de la Divan ca să poată săvârși trebile după poruncile Divanului.

1812, Iulie 1.

(Urmează iscăliturile boerilor de la Divan, in număr de cinci și una in rusește : Loc'bicoff).

No. 23. — Ion George Caragea orânduște pe biv vel elucer Stefu ispravnic in locul stolnicului C. Socoteanu.

(Adressa) *Cinstitului și Credinciosului Boerul Domniei Mele, Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, cu sănătate să se dea*

Îw Ioan George Caragea, Voevod, Bijoiu Milosteiu i Gospod Zemblie Vlahscoie.

Cinstitului și credinciosului Boerul Domniei Mele Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, sănătate! Fiindcă aci la

acel județ am orânduit Domnia Mea, ispravnic in locu-ți, pe Dumnealui cinstitul și credinciosul Boerul Domniei Mele, Stefea, biv vel clucer; deci viind acolea numai decât să-i paradocsești orice trebi și socoteli ale județului îți va fi fost asupra, și apoi să te scoli să mergi acasă-ți așteptând mila Domniei Mele și fii sănătos.

1812, Dekemvrie 4.

No. 24. — Cinstitului și Credinciosului Boerului Domniei Mele, C6n standin Socoteanu, biv. vel stolnic, ispravnic ot sud Gorju, cu sănătate să se dea.

Iw^o Ioan George Caragea, Voevod, milostein bijeiu i Gospod Zamblia Vlahscoie-

Cinstitului și credinciosului Boerului Domniei Mele Costandin Socoteanu, biv vel stolnic, sănătate. Fiindcă din mila Domniei Mele, te-ai orânduit ispravnic la județul Gorjului, in locul credinciosului boerului Domniei Mele Costache Stefănescu biv vel serdar, tovarăș cu cinstitul și credinciosul Boerul Domniei Mele George, biv vel paharnic; indată ce vei sosi la județ și impreunădu-te cu tovarășul D-tale, să imbrăcișai toate trebile județului, și d'avalma căutându-le să vă siliți spre săvirșirea tuturor poruncilor la vreme ca să nu se intimple cel mai mic cusur, și vă feriți însă și de orice catahrisiri, și urmări inpotrivitoare la buna-voința Domniei Mele, precum in poruncile de publicație și această deosebită poruncă, ce in urmă s'au trimis, pe larg se arată; că impotrivă cătuș de puțin urmând, veți fi căzuți in osindă.

Pe locuitorii județului să-i feriți de orice fel de supărări despre rei, zapciilor și alții, să-și aibă odihna lor intru toate pe deplin, și atunci ve va fi slujba cunoscută și apururea împărtășiti de mila Domniei Mele și fii sănătos.

1813, Genarie 18.

No. 25. — Ion Georgie Caragea Vodă, recunoscând, meritele repausatului clucer Costandin Socoteanu, hărăzește casei repausatului zece lude scutelnici. Anul 1816.

Milosticei băjiei Iō Ioan Georgie Caragea, Voevod, i Gospod Davat Gospodvo mi, cu cuviință fiind după neapărată datorie ce o au obladiitorii Domniei, carii de la Dumnezeu s'au invrednicit a avea puterea aceasta, de a intemeia stările supușilor lor, de vreme ce ochii slugilor caută la mila Domnilor, și totdeauna ostenelele celor ce slujesc cu osirdie și credință la Domni și Patria sa, și se resplătesc prin cuviincioase măsuri de câtră stăpânire, sunt roduri plăcute și folositoare care odrăsește fierbințeala, ear pildă indemnătoare celor ce privesc la rodirile resplătirii și inmulțirea de osirdnici credincioși, prin care se slujește Domnii, cum este plăcut, ear Domnilor drepte laude și inalte fericiri. Drept aceia între cei cu osirdnică credință fiind fost și răposatul clucer Costandin Socoteanul, carele au slujit în toată viața sa până ce au murit în slujba Domniei și țării cu călduroasă supunere și destoinică credință cum s'au cunoscut. Umilindu-ne Domnia Mea pentru resplătirea ostenelelor Domniei Sale, am binevoit Domnia Mea și am hărăzit casei repausatului ca să fie printr'această carte a Domniei Mele lude zece scutiți din oameni străini și fără de pricină de dajdie, scutiți și apărați cu . . . . . domnești, ca să-i fie pentru întimpinarea a celor de trebuință aflătoare ale casei, pentru care și poruncim Domnia Mea ca să i se păzească mila aceasta în toată vremea și nestrămutat, că așa este porunca Domniei Mele (urmează formula finală în slavonește).

1816, Dechembre 22.

(Semnat) Iō Ioan Georgie Caragea Voevod.

Altă iscălitură indiscifrabilă.

Pecetea Domnească

. . . . . Vel vistier

Trecut în condică

. . . . . Medelnicer

VOINIC DE PLUMB

POVESTE POPULARĂ DIN ARDEAL

— Sfrșit —

Ele la o vreme se pun muerile se prânzească. Și cum prânzeau ele, nevasta cea mai mică văzu un ac infipt in grinda casei și intrebă ea :

— Că ce ac e acela, și pentru ce l'au infipt tocmai acolo și nu aiurea?

Baba ii răspunde :

— Vedeți voi acul acela, de-ar ști cineva precum nu știe, să-l ia și să impungă cu el in cele douăsprezece uși de la cele douăsprezece pivniți de sub curțile noastre, toate i s'ar deschide, și in pivnița cea mai din năuntru ar afla o butie mare cu douăsprezece ferecături de fer, in care butie se află ascunse : soarele, luna și stelele Impăratului roșu.

Atât i-a trebuit porumbului.

Cum merseră ele ear in grădină, porumbul se simți la largul lui și numai decât luă acul din grindă și pe-aci și-e calea. Se ascunse apoi intr'un cotuleț al grădinei și când era pe inserate, adică, cum s'ar zice, după ce amurgise binișor, impunse cu acu in cele douăsprezece uși de la cele douăsprezece pimniți, ia soarele, luna și stelele și când era liniștea mai mare prin curți se duse cu ele la frații lui. Pe aceștia îi găsi dormind, iute îi trezește și le strigă să-i urmeze. Și s'au dus, s'au dus cât fu draga de noapte ba și in cealaltă zi până după amezai numai poposiră.

Dar cum ei mergeau nevasta cea mai mare auzi că Voi-

nic de plumb i-a omorit bărbatul și se gătea cu mare manie de resbunare.

Ei mergeau in ruptul capului pe niște locuri secetoase pe unde n'ai fi găsit un pic de apă măcar in creștet să fi stat.

Cum mergeau ei așa prăpădiți de sete, eată numai că deodată li se arată o fântână frumoasă, cu niște apă cum e lacrima de limpede. Fratele cel mijlociu zise: veniți să bem puțină apă, numai putem călători de sete. Voinic de plumb nu-i lasă să bea ci scoase paloșul și făcu cu el semnul crucii prin apă și fântâna cea frumoasă se făcu tot pietre de-ți era mai mare jalea.

Ei însă mersere mai departe. Și cum merseră mai departe, de la o vreme detere peste un rêt frumos in care se afla de toate florile, din câte dăduse Dumnezeu sfântu pe acest pământ. Dar așa un somn i-a ajuns de sub acest rêt de stau să pice la pământ. Voinic de plumb însă, nu ia lăsat să se culce, deși florile care de care se imbiau să-i apuce in brațe, ci scoase paloșul și dete in semnul crucii peste rêt și indată se făcu tot pietre.

Dar din cale nu slăbeau, ci mergeau ca vântu și sburau ca gându. Deodată numai ce se pomenește in fața unui pâr, măndru Doamne! și verde ca iedera cu crăcile până la pământ și încărcate cu pere de aur, care străluceau din depărtare, cum picurii de rouă strălucesc dimineața in răsăritul soarelui.

Frații lui, ce să-și aducă ei aminte, îi ziseră: apă nu ne-ai lăsat să bem, pe rêtul cu florile frumoase, ce stau să ne imbrățișeze, nu ne-ai lăsat să ne cuțcăm, lasă-ne dar să mănncăm barem din perele acestea frumoase!

El însă făr să mai zică o vorbă legănată, se duse la pâr, scoase paloșul, dete cu el in chipul crucii la rădăcina perului și numai decât se nimici, ca și când n'ar mai fi fost.

Și abia acum spuse el fraților lui că ce s'ar fi întimplat cu ei, daca i-ar fi lăsat să bea apă, să se culce sau să mănănce din perele acele frumoase, adică indată ar fi murit.

Intr'acea smeoaica cea bătrână, scorpioana aflase că Voinic de plumb i-a omorit feciorii și acum și nurorile. Și ne-

căjită foc de pofta răsburării, puse o falcă în cer și una în pământ și plecă după ei să-i ajungă și să-i omoare. Și venea spulberând norii din cale-i, ear din gură vărsând văpaie de flacări, ce tot în părjol prefăcea ce în cale îi sta.

Dar Voinic de plumb când a plecat de la curțile smeiilor, a mai luat cu sine o perie, o cute de piatră și acul cu care deschisese cele douăsprezece uși de la cele douăsprezece pivnițe de unde a scos soarele, luna și stelele.

Smeoaica însă (nu mai era departe) nu glumea, se apropia, și acum nu mai era departe de ei. Se simția căldura văpăiei flacărilor, ce ea vărsa.

Voinic de plumb văzând că nu e departe de ei primejdia, aruncă peria îndărătul lor, și îndată s'a făcut o pădure mare, mare dinapoiul lor, peste care nu putea străbate scorioana ci trebuia s'o roadă, ca să-și facă cale prin ea. Dar până să roază ea pădurea, copii bătrânului se depărtare binișor.

Și când se apropia smeoica a doua oară de ei, Voinic de plumb aruncă cutea cea de piatră, și îndată se făcu dinapoiul lor un munte de piatră din pământ până la cer.

Acuma avea scorioana ce să roadă, până ce și-o face gaură ca să easă și să alerge după copii bătrânului. Dar și peatra a ros-o, și nu trecu mult, numa ce eară se pomenesc cu ea aproape de ei, ba era pe-aci, pe-aci să-i înghiță dacă n'avea Voinic de plumb acul cel de fer, care îl aruncă dinapoiul lor, și îndată se făcu un munte de fer din naltul cerului până în adincul pământului, de o grosime de nouăzeci și nouă de stinjeni,—apoi zise fraților lui: acuma să mergem că numai e nădejde de scăpare.

Și norocul i-a bătut, că tocmai intrară pe poarta lui Moș-călugăr, când era aproape să-i imbuce scorioana. Dar Moș-călugăr, cu minte, iute a închis poarta după ei, și smeoica cea bătrână a rămas afară bătându-și fălcile de năcăjită, că n'a putut să grăbiască mai iute, barem numai cu un pas, că apoi erau ai ei.

De la o vreme o începe cu viclenia, și roagă pe Moș-călugăr să-i facă o găurice în poartă, să vadă barem cu un

ochiu ce viteji sunt aceia, care i-au omorit feciorii și nurorile ei?

După ce i-a făcut și s'a uitat a zis: să-i facă loc mai larg, ca să-i vadă cu amândoi ochii.

După ce a văzut cu amândoi ochii a zis: ca să-i facă loc să intre la ei să-i mănânce!

Moș-călugăr i-a răspuns: să-și caște numai gura, că îi aruncă el în gură-i, ca să-i mănânce!

Și cum căscă ea gura, luă buzduganul lui Voinic de plumb, care tot în foc a ars de când a fost el întâia dată pe aici, și-l aruncă în gura smeoaicei, și aceasta îndată se făcu tot praf și cenușă.

Voinic de plumb trimise apoi frații acasă cu caii cei de aramă ca să ducă soarele, luna și stelele la Impăratul roșu. Le porunci totodată ca să îngrijască de cai ca de ochii din cap și să nu uite nici de părinții lor, cari acum ar fi mai bătrâni decât lumea.

Sfaturi frumoase, ce-i drept, dar zadarnice! Căci ei cum au ajuns acasă se cununară cu fetele împăratului roșu și se făcură și ei împărați și sau hămărit Doamne! cași când tot prin curți împărătești ar fi crescut. De părinți nu voră să mai știe, ear caii i-au băgat în niște grajduri intunecoase fără să le mai poarte de grijă.

Voinic de plumb a mai rămas pe la Moș-călugăr. Odată, între altele, întreabă pe Moș-călugăr, că mai este cineva pe lume tare ca el?

— O! fir-ar amar de capul teū, să vezi pe năsdrauanul Voinic de fer?

— Ei! și în care parte a lumii locuește el, întreabă mai departe Voinic de plumb, să mă duc la el să ne prindem frați de cruce amendoi, că mai puternici ca noi, știu că în lume nimeni nu va fi.

— Aici către răsărit, adaugă Moș-călugăr, — unde lesne te îndrept eu, dacă chiar ai poftă să mergi.

Avea Moș-călugăr o iapă de patruzeci și patru de ani, o iniârniță numai decât, puse pe Voinic de plumb pe ea și îi

dete calea pe aci incolo. Ii spuse insă, ca să lase numai tot după iapă, că-l va duce ea chiar unde e a poftii.

Așa se petrecură toate.

Și când ajunse Voinic de plumb la Voinic de fer il intrebă cam răstit, cum gândia el că i se șade unui voinic:

— Bună dimineața măi Voinic de fer! Eacă am venit la tine să te intreb — urmă mai departe Voinic de plumb — voești să ne facem frați de cruce, că apoi știu că in lume nimeni nu va fi mai puternic ca noi?

Voinic de fer foarte mult se măhni de aceste cuvinte rostite, cu de care om pământean nu i-a stat in față, și iute scoase paloșul și tot bucăți mi și l tăie pe Voinic de plumb. Apoi porunci argaților lui de adunare toate bucățile și le băgară intr'o păreche de desagi, le puse pe iapă, o atinse apoi cu dosul paloșului și-i dete calea îndărăt.

Moș-călugăr știa prea bine, ce are să se întâmple, dar nu i-a spus lui Voinic de plumb.

Iapa până la porțile lui Moș-călugăr nu se mai opri. Aci rincheză de trei ori. Moș-călugăr ii deschise porțile, apoi luă de pe la desagii și bucățile din Voinic de plumb, le așază intr'o ladă mare și puse incheietură la incheietură, după aceea le unse cu un fel de unsoare și mai borborosi niște cuvinte năsdărăvenești și i-ar s'a făcut trupul cum a fost mai întâi, încă și mai frumos, numai căt era mort. Dar Moș-călugăr ce nu poate cu puterea sfintelor rugăciuni! Mai spală odată trupul cu un fel de apă și indată s'a sculat Voinic de plumb și cum era încă așa tâlbăcit zise: căt de greu am fost a-dormit!

Dar cu atăta nu se mulțumì el, și se hotărì să meargă a doua oară la Voinic de fer, se rugă insă de Moș-călugăr să-l povățuiască cum să cuvine mai bine să se poarte.

Moș-călugăr ca totdeauna, il ajutură și acuma.

Și cum ajunse el la Voinic de fer, cu bună 'ncoace, cu bună 'ncolo se incinse oare-care prietenie intre ei. Vorba aceea: gura dulce, mult aduce. Și din vorbă in vorbă ajunseră până acolo cum s'ar face ei frați de cruce.

Voinic de fer ii zise:

— Să știi Voinic de plumb, că atunci ne vom face noi frați de cruce, când tu mie mi-i aduce pe Ileana Cosinzeana, doamna tuturor florilor, din cosiță rujă-i cântă!

Vorba ceea: cine intră în joc caută să sară. Așa și cu Voinic de plumb.

Vrënd, nevrënd se legă că-i va aduce pe Ileana Cosinziana, deși nici de nume nu-i mai auzise, dar mă rog, se gândea el, doar nu mă voiu da de gol chiar în față-i?

Voinic de fer îi mai zise, după ce se legă:

— Să știi însă Voinic de plumb, că dacă nu o vei aduce și nu ți-i păzi vorba, atunci nici capul nu-ți mai stă, unde-ți stă!

Supărat și amărit se depărtă el de la Voinic de fer, și calea pare că i se lungise și drumul i era mai greu ca altă dată.

Când ajunse la Moș-căluger, acesta cetea din față-i că nu-i a bine, îl întrebă totuș dacă a umblat bine sau nu?

— O! doamne sfinte, — zise Voinic de plumb — blăstemat să fi fost ciasul acela, în care am plecat eu la Voinic de fer, căci eu puteam să trăesc și fără ca să mă fac frate de cruce cu el. Dar acum uite cum m'a prins în cursele lui, că am încheiat un legământ cu el, care anevoie l'oiu putea împlini. Adecă: să-i aduc eu pe Ileana Cosinziana, doamna tuturor florilor, din cosiță rujă-i cântă, de care eu nici c'am mai auzit vreodată, ear dacă n'oiu aduce-o, mi-a spus, că nu-mi va mai sta capul, unde-mi stă.

— Nu te spăria, i respunse Moș-căluger, din multe te-a mântuit barba mea, dacă vei fi voinic și din asta te va scoate.

— Mai întâi și mai întâi să-ți faci o corăbioară — zise tot Moș-căluger, — în această corăbioară să-ți pui o bolțiță cu tot felul de marfă și negoțuri scumpe, apoi să pleci fără întârziere pe marea resăritului. Pe această mare vei da de un țărmure aproape de o cetățue care cetățue e locuința Ilenei-Cosinziane și din depărtare ți-se arată drept în potrozul unei mărgeli sclipicioase. Aci să te oprești și să deschizi bolțița, să aibi însă grijă cum te vei purta cu cumperătorii.

I spuse Moș-căluger dintr'altele cu deamăruntul, cum

are să se poarte și că mai cu seamă de ce cumpărători avea el lipsă.

Voinic de plumb se puse la muncă și prin multe necazuri ajunse el și acolo, luptându-se mereu cu valurile mării, care tocmai atunci pare că era mai viforoase.

Cum a ajuns la țermurele dorit, deschise boltița și urmă intru toate sfaturile bătrânului Moș-călugăr.

Intr'o dimineață, ca in toate diminețile, vine la țermure o fetișoară frumoasă ca o zină, cu două văscioare in mâni, după apă de mare.

Voinic de plumb tocmai atunci își scotea și rânduia mărfurile—cum e obiceiul pe la boltașii noștrii—să le poată privi obștimea.

Fetișoara cum le zări, nu se mai putea sătura de ele. Se perduse privindu-le, și uită să se grăbească cu apa de mare, cu de care se spăla in toate diminețile stăpăna ei, care din intimplare era chiar Ileana Cosinziana.

Și când ajunse acasă cu apa, Ileana Cosinziana o întrebă, din ce pricină a întârziat atâta?

I-a spus in nevinovăția ei, că un moș bătrân aci pe țermure, i-a arătat tot felul de lucruri, care de care mai frumoase, cum ea n'a mai văzut de când maică-sa o îmbăiat-o, și de aceea a întârziat.

Moșul bătrân era neguțătorul, adică Voinic de plumb, care se spălase cu nește ape de pe la Moș-călugăr și se făcu un bătrân, sbircit de bătrân ca mama pădurii.

Asta fu și se petrecu.

Dar Ileana Cosinziana nu se putea suferi să nu-și aibă ea ceva din acele lucruri frumoase, cari străluceau pare-că erau tot aurite și argintărite, precum și era. Se pune și ia doisprezece galbeni și-i dete fetișoarei să meargă să-i cumpere o păreche de papuci auriți. Dacă s'ar ajunge banii, bine de bine, dacă nu să vie să-i mai dea.

Fetișoara se duse drept la neguțător și-i zise:

— Moș-bătrân! Impărăteasa Ileana Cosinziana, doamna tuturor florilor, din costiță, rujă-i cântă, m'a trimes să-i vinzi

o păreche de papuci auriți, dintre cei mai frumoși ce vei avea dumneata!

— Vënd eu draga moșului, grăi neguțătorul, adecă Voinic de plumb, cu bucurie ce Dumnezeu sfantu mi a rânduit, numai știi,... papucii ăștia's o marfă gingașă, și doamne ferește! să nu cumva să fie vre o stricare. Mai bine să ostenească atăta samă chiar Înălțata Impărăteasă să aleagă care's pe plăcere, și eu, intrând la invoială poate voiu lăsa și din preț mai jos.

Fetișoara ascultă, și i-a împărtășit Ileanei Cosinziane din fir in per, ce i-a zis neguțătorul.

Și nu trecu mult, cât ai zice un «Tatăl-nostru», până ce Ileana Cosinziana, la chip ca o floare de primăvară, intră in boltă.

Voinic de plumb numai de cât o imbie să șează pe un scaun de aur, apoi făcendu-și șteamătă că caută marfa ce rută, se apropie de ușă și fără să bage de seamă Ileana Cosinziana pune mâna pe cheie și o incuie. Dupe aceea se strecură intr'altă chiliuță, aci își spală fața și părul cu alte ape și ear se făcu tēner și mai frumos încă de cum a fost.

Dar in clipa când el a incuiat ușa boltiței, corăbioara a și plecat și mergea legănându-se pe luciul apei, care acum era tare liniștită. Ileana Cosinziana băgase și ea de seamă că corăbioara se depărtă de țermure, dar in fața junelui frumos, a cărui ochi sclipeau de focul dragostei, nu-i tocmai părea rău. Pentru că mă rog d-voastră, Voinic de plumb așa era acum de frumos, încât pe sub soare nu i-ai fi aflat soț. Și se potriveau de minune amēndoi, după vorba cântecului:

Hai măndră să ne luăm
Că noi bine sămēnām;
Și la ochi, și la sprincene
Ca doi porumbel la pene,
Și la ochi și la uitat
Ca doi porumbi la sburat:

Nu se putu însă suferi Ileana Cosinziana și-i spuse, de la o vreme lui Voinic de plumb:

— Dacă așa mi-a fost ursita, dea cerul să trăim la o

laltă mult și bine, dar să mă duci pe seama ta. Ear de mă vei duce pentru altul să te certe Dumnezeu, când și o fi lumea mai dragă!

Așa mersere ei cale lungă, să le-ajungă, îndrăgindu-se ca doi porumbei.

Și după ce a dus-o la Voinic de fer, el s'a întors ear la Moș-Călugăr, dar nu și-a mai putut lua nici un «rēmas bun» de la ei, de jale și bănat după Ileana Cosinziana, ci s'a dus blăstemându-și chiar și ciasul nașterii, decum al plecării la Voinic de fer.

Cum sosî la Moș-Căluger, acesta ca de obicei il întrebă: dacă i-a umblat bine sau rău pe unde a fost?

Voinic de plumb, gândiți d-voastră mă rog, de atâta amar de supărare după Ileana Cosinziana, nu mai putu grăi, tăcea numa și sta ca incremenit.

Dar Moș-Călugăr bine știa ce-i buba.

În sîrșit dupe ce-și mai blăstemă odată ciasul plecării lui la Voinic de fer, zise cu multă induioșare

— Ei! că dacă aș fi știut eu, precum n'am știut, nu aduceam eu pe Ileana Cosinziana prin atâtea primejdii pe seama altu-a, ci o aduceam eu pentru mine insumi.

Vězënd cu câtă duiosie îi vorbește, i se făcu milă chiar și lui Moș-Căluger de bietul june, că obosise atâta pentru ca altul să se indulcească din osteneala lui.

Dar bag seama, nu tot cine pregătește, se și indulcește. Moș-Călugăr însă, il mângăie zicëndu-i:

— Nici acuma nu-i târziu voinice, numai să mă ascuți pe mine. O să-i dăm noi și la asta, ca la alte multe, de cap, să fi însă copil de sută! Să te duci la Voinic de fer, că tocmai acum pleacă la vėnat, și să-i spui Ilenei Cosinzene, ca să întreb pe Voinic de fer unde-i stau puterile? Se știe însă înainte, că la astă întrebare Voinic de fer i va da o palmă; la a doua întrebare două palme și la a treia întrebare trei palme, dar la a patra întrebare totuși va spune.

Voinic de plumb implinî și aceasta întocmai.

Și când s'a întors Voinic de fer de la venat, Ileana Cosinziana, după ce a gătit cu ale mesei, l'a rugat să-i spună

unde îi stau puterile lui? El mănîindu-se, îi dete o palmă. Dar ea se făcû tare obidoasă și cu fața plină de lacrimi îi zise :

— O! Doamne sfinte! cât timp am trăit noi la olaltă nu ne-am certat niciodată, și orice taine, eu toate ți le-am descoperit, ear tu aceasta n'o voești!

Și cu altele de-al de acestea mi ți-l imbăta, până ce se petrecurē toate, căte Voinic de plumb i-a fost zis. Și Voinic de fer, ori cât se stepăni n'avû incotro, căci vorba ceea :

«Ceea ce săvirșește mueren

«Nu poate săvirși nimenea...»

și in urmă și in coadă îi spuse ce ea dorea :

— Vezi acel corbăcel că trei plesne, de-l va lua cineva și va plesni de trei ori cu el in trei părți și va zice ear de trei ori «hip hop» puterile lui Voinic de fer unde sunteți? Atunci de sub pragul acela va eși o lădiță in care se află trei ouē. Acele ouē sunt puterile mele, și cine le va strica pe mine mă va strica.

Cu asta se sîrși cearta dintre ei și eară se imbunare.

Veni apoi de altădată Voinic de plumb la curțile lui Voinic de fer, și puse mânia pe cel corbăcel, plesni cu el in trei părți și strigă: «hip hop» puterile lui Voinic de fer unde sunteți? Și când găti a treia oară de strigat indată eși de sub prag lădița și se deschise dinaintea lui și scoase ouele din ea.

Voinic de fer auzise pocniturele corbăcelului și alerga in ruptul capului să-și mântuiască puterile. Și când nu mai era departe, strigă lui Voinic de plumb să nu-i strice ouele până va mai da un pas. Dar Voinic de plumb, era pățit, nu mai așteptă nimic, ci isbi din toate puterile ouele de păment, de s'au făcut sdrob. Și in acea clipă și Voinic de fer, in locul unde era, tot praf și cenușă s'a făcut.

Voinic de plumb și-a luat apoi pe Ileana Cosinzeana și mândri venirē amēndoi la Moș-Călugăr, unde au petrecut in

dragă veselie, nouăzeci și nouă de nopți din lunile de miere, despre care se vorbește că :

Curg ca viorele
Printre floricele.

După acea mulțumire frumos lui Moș-Călugăr, și au plecat cu multe daruri frumoase de la el, către casa părintească.

Colea când se mesteca zioa cu noaptea ajunseră în orașul în care el s'a născut, și opriră la casa părinților lui fără să spună Ileanei Cosinziana că acolo locuiește tată-său. Se dete jos, apoi intră în căscioara bătrănilor, dete bunăseara și se rugă de bătrâni să facă bine să le dea sălaş de noapte.

Bătrânii se mirau, cum se face ca o fată așa aleasă să vină să ceară sălaş în smernica lor colibă. Și îi spuse că va fi cu greu, că e mică căscioara lor, că e intunecoasă, ba n'au curte cu grajd pentru cai, ba teacă, ba pungă, cu un cuvânt nu prea se arătau invoiți. Dar Voinic de plumb atâta se roagă, atâta le hodorogește, până când bieții bătrâni n'avură încotro și fură siliți să-i primească în sălaş.

Ileana Cosinziana cum a intrat în coliba bieților bătrâni, fiind tare ostenită de călătorie se dete jos și adormi ca moartă. Voinic pe plumb nu se culcă, ci se puse la povești cu bătrânii. Îi întrebă cum mai trăesc, cum se hrănesc și din ce pricină sunt numai singuri și altele de-alde aceste.

Bătrânii îi povestiră că ei trăiesc din agoniseala lor lucrând pe la boeri, astăzi la unul mâne la altul, și că ei au avut trei feciori dintre care doi trăesc și acum, dar făcându-se împărați nu vreau să mai știe de ei, ear al treilea fecior, nu se știe dacă mai trăește sau nu, singur Dumnezeu mai poate ști că de veci n'am mai auzit de el nimic, zicea bătrânul suspinând.

Voinic de plumb asculta cu multă sete spusele bătrânului și mult se stăpănea, totuși i se furișă din când în când câte-o lacrimă pe sub gene. Noroc că opaițul nu făcea lumină mare, și nu prea se băga de seamă.

Apoi îi povesti bătrânul intimplarea cu împăratul roșu,

Cu soarele, luna și stelele. Ce-au făcut feciorii lui, cum s'au întors cei doi acasă, și cum împăratul roșu le-a dat fetele în căsătorie și așa mai departe.

Până ce povestì bătrânul toate aceste, bătrâna gătise cina ei obișnuită, din care se împărtăși și Voinic de plumb cu mare indestulare, căci mă rog, ce-i mai dulce ca ce mama-ți gătește!

După cină Voinic de plumb se sui sus în cetate, unde erau închise cei trei cai de aramă pe care călătorise el cu frații lui. Le duse demăncare, pentru că frații lui de când i-au închis acolo, nu le-au mai purtat de grijă.

După ce le dete demăncare povesteau cai între ei. Și calul fratelui celui mai mare între altele zise:

— Acuma să vie domnul meu să mă mai incalece, îndată l'aș arunca până în nori, de unde căzând să și crape.

Voinic de plumb a înțeles, și după ce mai așteptă puțin peafară intră și puse mâna pe el și-l scoase afară la preumblare. Calul neștiind cine e pe el cercă mult să-l arunce, după cum se lăudase, dar în zadar. Voinic de plumb îl duce ear în dărăt și ia pe celalt, adică pe cel mijlociu. Acesta sări mâi tare și aruncă pe Voinic de plumb drept în mare, apoi se întoarse și povestì celorlalți ce a făcut.

Dar calul cel mai mic, care fusese al lui Voinic de plumb, zise către ceilalți:

— Da dacă acela, care a venit și ne-au dat nouă demăncare, a fost chiar domnul nostru care ne-a desgropat, și văzând acum că n'avem demăncare i s'a făcut milă de noi și ne-a dat, ear voi eată cu ce bine i-ați răsplătit.

Se întoarse apoi către calul, care l'a fost aruncat în mare și i-a zis:

— De nu-l vei aduce îndărăt până dimineață, cu gura te mănânc și cu picioarele te calc, până ce te voi sdrobi.

Această vorbă nu sfinși bine și calul cel mijlociu a și plecat după Voinic de plumb,—frica-i mare domn. Și umblă el umblă și cruciș și curmeziș prin mare, dar Voinic de plumb ca'n palmă, par'că la înghițit pământul. De la o vreme cum cotorosea el prin toate colțulețele se întâlnește cu Impăratul peștilor.

Impăratul peștilor îl întrebă: ce caută?

Ear el spuse toate cum sau întâmplat cu Voinic de plumb. Atunci i-a zis Impăratul peștilor să aștepte puțin, că el trebuie să îl afle. Și luă un corn, în acesta suflă de trei ori în trei părți și îndată i s'au adunat toți supușii, adică toți peștii. Apoi întrebă căpeteniile dacă sunt toți de față? Aceștia spuseră, că unul singur mai lipsește. Mai așteptare și sosi și acela dintr'o parte, dar abia venea de plin ce era.

Impăratul a știut, că acela trebuie să fi înghițit pe Voinic de plumb, și l-a întrebat unde a fost și pentru ce nu ai venit la vremea hotărîtă?

Peștele i-a răspuns: că a fost bolnav și de aceea nu a putut veni.

Impăratul l'a întrebat a doua oară: nu cumva el a înghițit vre-un om?

Peștele a răspuns că nu!

Atunci porunci Impăratul să-l scoată afară și să-l taie tot bucăți.

Dar peștele văzând că nu e glumă mărturisî păcatul și se rugă de iertare că l va scuipa mai frumos încă. Apoi îndată l'a și scuipat pe Voinic de plumb, de zece ori mai frunfos cum fusese mai întâi. El mulțămî Impăratului peștilor și a încălecat calul și i-ar s'a suit în cetate.

În cetate de adreptul la frații lui s'a dus. Aceștia dormeau încă. El i-a trezit din somn și i-a muștrat aspru, de tot aspru pentru purtarea lor necuviincioasă față de părinții lor și față de cei trei cai de aramă, căroră au să-și mulțamească tot norocul lor. Ei însă se măntuiau cu căte verzi și uscate.

Și ca să se arate dreptatea, i a scos în mijlocul curții, i-a pus de a dreapta lui și le-a zis:

— De sunteți voi dreți și păziți credința în Dumnezeu, să nu vă pedepsească; ear de nu, ori pe mine ori pe voi în clipa aceasta să ne pedepsească!

Când vorba bine nu s'îrși și paloșul l'a aruncat până în nori, și când căzu jos, căzu pe cei doi frați, adică pe vi-

novăți, și aceștia îndată căzură morți, tăiați în bucăți. El i-a îngropat până nu se făcuse încă ziua bine.

Apoi și-a adus pe Ileana Cosinziana în curțile împărătești, dimpreună cu părinții săi bătrâni, pe cari abea i-a înduplecat să lapede coliba cea întunecoasă.

Și a făcut o nuntă mare, și o veselie în întreaga împărăție. Și frunza în codru tremura de bucurie, că dreptatea totuș a ajuns deasupra.

Știe Dumnezeu al cui e sacul cu făina
Și podul cu slănina!

Și podul cu slănina!

Ear ei, de bună-seamă trăesc și împărățesc și astăzi, dacă n'au murit.

Eu mă suii pe o șea, și o spusei așa. Cine o știe mai bine, facă bine să ne o spună.

VASILE BOLOGA I. ION.

E TOAMNA....

F toamnă, frunza cade 'ngalbenită
Și vânturile prin văzduh o poartă,
Pădurea de virtejuri răscolită
Stă tristă și pustie par'că-i moartă.

Pe cerul prins cu nouri de zăpadă,
În stoluri dese corbii se frământă,
Și când pe crengi se lasă toți grămadă
Pusderia lor neagră te 'nspăimântă.

De s'ar deschide ceața plumburie
Să ne zimbească bolta cea senină
Ți s'ar părea că firea ear invie
Zărind o rază numai de lumină...

Așa-i viața 'n griji întunecată,
Și 'n ciasuri amărite de durere,
Zimbirea ta, femee adorată
E singurul izvor de mângăere.

A. C. CUZA.

POET.....

Și sunetul de clopot, clar,
Va răsuna trist, solitar,
Prin aerul cel rece...
Și urmărit de un convoiu,
Pe veci, de pe pământ, eu voi
Trece.

Și se va stringe fără rost
Ca să intrebe cine-am fost
Tot felul de mulțime;
De-am fost vr'un mare diplomat
Vr'un general, vr'un om de stat,
Sau unul din pro-time...

Ear când vor ști că am cântat
Sub soarele cel argintat
Cămpia, cerul, apa,
Vor trece răpede și des
Șoptind că bine mi-am ales
Pentru vecie groapa.

Pe mama spre a consola
Amicii se vor aduna
Și-i vor șopti încet :
In lumea asta la ce bun
Ar fi trăit... un biet, nebun
Poet !...

CATON THEODORIAN.

CORESPONDENȚA

Vyk.—Berlad. In principiu negreșit publicăm, dar trebuie să citim întâi manuscriptul.

T. B. in V. Mulțumiri.

St. O. Ț. In parte.

D. C. in V. Publicarea e imposibilă.

C. B. in C. Formă corectă, fond copilăros.

Dir.
